

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL
NAZİRLİYİ**

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ

DİPLOM İŞİ – 2018

**KOMERSİYA BANKLARININ KREDİTLƏŞMƏ
ƏMƏLİYYATLARININ ƏSAS İSTİQAMƏTLƏRİ**

TƏLƏBƏ: VASİF HÜSEYNOV

ELMİ RƏHBƏR: ELNUR SADIQOV

UNEC SABAH

MALİYƏ

TƏŞƏKKÜR

Bu gün mən diplom işimi bitirib öhdəçiliyimdə olan son vəzifəmi yerinə yetirməkdən qürur duyuram və bu işdə mənə dəstək olan hər kəsə minnətdarlığımı bildirməyi özümə borc biliəm. İlk növbədə bizə təhsil sahəsində göstərdikləri xidmətə görə universitetimizin rektoru Prof. Ədalət Muradova, Sabah Mərkəzinin dekanı Prof.Aida Quliyevaya və diplom işimin təşkilində mənə yaxından göstəriyi dəstəyə görə elmi rəhbərim Prof.Elnur Sadıqova öz dərin minnətdarlığımı çatdırıram .

MÜNDƏRİCAT

Təşəkkür.....	1
Mündəricat.....	2
Giriş.....	3
FƏSİL 1.KOMMERSİYA BANKLARINDA KREDİT ƏMƏLİYYATLARININ MAHİYYƏTİ	
1.1 Kommersiya banklarında bank kreditinin əhəmiyyəti.....	6
1.2 Kommersiya banklarında kreditlərin verilməsi xüsusiyyətləri.....	12
FƏSİL 2.BANKLARIN KREDİTLƏŞMƏ ƏMƏLİYYATLARI	
2.1 Kreditləşmə əməliyyatlarının təşkili xüsusiyyətləri.....	20
2.2 Kommersiya banklarında kreditin geri qaytarılmasının əsas təminat formaları.....	28
FƏSİL 3.MÜASİR DÖVRDƏ KOMMERSİYA BANKLARINDA KREDİTLƏŞMƏNİN TƏKMİNLƏŞDİRİLMƏSİ İSTİQAMƏTLƏRİ	
3.1 Kommersiya banklarında vaxtı keçmiş kreditlərin ödənilməsinin xüsusiyyətləri.....	33
3.2 Müasir dövrdə kommersiya banklarında kreditlərin zəmanətlə verilməsi xüsusiyyətlərinin təkmirləşdirilməsi.....	40
Nəticə və Təkliflər.....	48
İstifadə olunmuş ədəbiyyat	50

GİRİŞ

Kommersiya bankları müasir iqtisadi dövrdə aktiv əməliyyatları həyata keçirməklə diqqətəlayiq xidmət göstərmiş olur. Kommersiya banklarının bu aktiv əməliyyatları ölkə iqtisadiyyatına müəyyən dərəcədə müsbət təsir göstərir. Bunları nəzərə alaraq bu mövzunun hazırki şəraitdə necə aktual mövzu olduğu göz qabağındadır. Mövzunun aktual olması həmçinin aktiv əməliyyatların inkişafından da asılıdır.

Kredit bağlanmış müqaviləyə əsaslanaraq müəyyən müddətə və faizlər nəzərə alınmaqla, ödənilmək şərti ilə borca verilən pul vəsaitidir. Diqqətə alınmış şərtlərlə pul vəsaitlərinin haqqında götürülmüş hansısa bir öhdəlik, zəmanət, qiymətli kağızların diskontla və faizlər müəyyən etməklə satın alınması və həmçinin müqaviləyə əsasən müxtəlif formalarda verilmiş vəsaitlərin geri alınmasını tələb etməklə əlaqədar özgə hüquq da kredit anlayışının tərkib hissəsinə aiddir. Kreditin mahiyyətini müəyyən etmək üçün onun quruluşunu, hərəkət istiqamətlərini, əsasını araşdırmaq lazımdır. Kreditin tərkib hissəsi sabit və dəyişməzdir. Kredit bir-birindən asılı olan elementlər toplusudur. Bu elementlərdən ən öndə gələn bu münasibətlərin subyektləridir. Kreditləşmə kreditin verilmə prosesi başa düşülür. Kreditləşmə sövdələşmələrində subyekt həmişə kreditor və borcalandır. Kreditləşmə əməliyyatları banklar vasitəçiliyi ilə həyata keçirilir. Kommersiya bankları həyata keçirdikləri əməliyyatlara görə emissiya və kommersiya, verilən kreditlərə görə isə uzunmüddətli və qısamüddətli olur. Bankların əsasən 3 növü vardır.

1. Kommersiya Bankları

2. İnvestisiya Bankları

3. Mərkəzi Bank

Azərbaycanda hal-hazırda ən çox tanınmış və yayılmaqda olan bank növü – bizim məlumatımız olan depozitləri mənimsəyən və kredit verən kommersiya banklarıdır. Bizə aydın olduğu kimi depozit almaq və kredit təşkil etmək

kommersiya banklarının əsas funksiyasıdır. Kommersiya bankı adını almaq üçün müəssisənin yalnız depozit almaq və həmçinin kredit vermək hüququnun olması kifayət edir. Yalnız banklar yarandığı tarixdən təkamül edərək bir sıra başqa xidmətləri də təklif etmişlər. Məlumdur ki, kommersiya banklarının ən başlıca məqsədi mənfəət əldə etməkdir. Onlar mənfəəti müəyyən etmək üçün gəlirlər və xərclər arasındakı fərqi əsas götürür. Bankların gəlirinin müəyyən bir qismi müxtəlif fondların yaradılmasına istiqamətlənir. Bu fondlara ssudalar üzrə müəyyən itkilərə istiqamətlənmiş ehtiyat fondları, qiymətli kağızlara yatırımların təminatına istiqamətlənmiş ehtiyat fondu və s. fondları misal göstərmək olar. Bu fondlara yatırımların məbləği kommersiya bankları tərəfindən tətbiq edilən kredit siyasətindən, bankın hazırkı maliyyə vəziyyətindən, kredit və qiymətli kağızlar portfelindən və kapitalın struktur vəziyyətindən asılıdır.

Yuxarıda bildirdiyimiz kimi bütün bankların məqsədi mənfəət qazanmaqdır. Bunu həyata keçirmək üçün banklar əsasən aktiv əməliyyatlardan istifadə edir. Aktiv əməliyyatlar gəlir qazanmaq niyyəti ilə bankların şəxsi vəsaitlərindən və cəlb edilmiş vəsaitlərdən istifadəsidir. Kommersiya bankları aktiv əməliyyatlarından istifadə edərkən sərəncamında olan şəxsi vəsaitlərdən və cəlb edilmiş vəsaitlərdən hüquqi və fiziki şəxsləri kreditlə təşkil edir.

Kommersiya banklarında aktiv əməliyyatlar müəyyən qazanc əldə etmək üçün şəxsi vəsaitlərini və kənarından cəlb edilmiş vəsaitləri kredit şəklində istifadəsi nəzərdə tutur. Belə əməliyyatlar müştərilərə ssuda verərək, nəzərdə tutulmuş vaxtdan sonra müəyyən faizlə birlikdə geri qaytarılır. Kommersiya bankları aktiv əməliyyatlar sayəsində elindəki vəsaitləri ehtiyacı olan insanlar arasında bölüşdürərək kreditor qismində iştirak edirlər.

Kreditləşmə vadisi kreditin ödənilməsinin vacib formasını müəyyən edir. Müvəkkillik prinsipi müəyyən bir müddət ərzində kreditin qaytarılması üçün vaxt faktor kimi müəyyən bir müddət təmin edir. Belə kreditlərdə, kreditin bitdiyi zaman, orijinal məqsədini itirir və ölkəmizdə pul dövriyyəsinin vəziyyətinə mənfi təsir göstərir.

Fiziki şəxslərin kreditləşməsi ölkə iqtisadiyyatında mühim yer tutur və bu rol daim inkişafdadır. Əhalinin kreditlə təmin edilməsi istehlakçıların ödəniş qabiliyyətini artırmaqla yanaşı, ölkədə istehsal olunmuş bir çox məhsulların satışının artırılmasına, əmtəə dövriyyəsinin daha da sürətlənməsinə, inflyasiyanın azalmasına, işsizliyin azalmasına, istehsalın inkişafına və sonda milli gəlirin artmasına gətirib çıxarır.

Dəqiq həyata keçirilmiş kreditləşmə prosesi kredit riskini azaltmağa imkan verir. Kredit əməliyyatlarında baş verən risklər bank fəaliyyətində digər risklərində yaranmağına gətirib çıxara bilər. Buna görə də bankın daha uğurlu olması, onun kreditləşmə prosesinin uğurlu həyata keçirilməsindən asılıdır.

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində kommersiya banklarının apardığı aktiv əməliyyatlar sahəsində həyata keçirilən təhlillərin nəticəsi olaraq, hazırda mövcud olan problemlərin həlli üçün elmi tədqiqatlar aparılmış və yeniliklər tərtib olunmuşdur.

1. Kommersiya banklarının aktiv əməliyyatlarının əsas fəaliyyət istiqamətləri araşdırılmışdır
2. Kommersiya banklarında baş tutan aktiv əməliyyatların hazırki mövcud vəziyyəti təhlil edilmişdir
3. Təkmiləşdirmək məqsədi ilə bir çox təkliflər irəli sürülmüş və xarici təcrübələr cəlb edilmişdir

Mərkəzi Bankın kommersiya banklarını təmin etdiyi kreditlərə görə uçot dərəcələrinin azaldılması, kredit hesablaşmaları zamanı müəssisələrdən tutulan vəsait yox, maliyyə fəaliyyətini müəssəsinin fəaliyyətində əsas götürüb onu araşdırmaq, iqtisadiyyatın inkişafında sahibkarlığın vacib olduğunu əsas götürərək onun inkişafını nəzərə almaq, kommersiya banklarının daha kiçik müəssisələrə də üz tutmasını, kommersiya banklarının fəaliyyətində yeni xidmətlərində həyata keçirilməsi, banklarda fəaliyyət göstərən insanların təhsil səviyyəsinin təkmiləşdirilməsi elmi nəticələrin əsasında yaranan tələb və təkliflərdir.

FƏSİL 1. KOMMERSİYA BANKLARINDA KREDİT ƏMƏLİYYATLARININ MAHİYYƏTİ

1.1 Kommersiya banklarında bank kreditinin əhəmiyyəti

Müasir bazar iqtisadiyyatında kommersiya bankları tərəfindən tətbiq edilən bir sıra bank kreditləri kredit formalarının əsasını təşkil edir. Kreditləşmə əməliyyatları sferasında subyektlər mühim əhəmiyyət kəsb edir ki, bu subyektlərin əsasını əhali, müxtəlif növ müəssisələr, dövlət və banklar təşkil edir. Kredit hesablaşmalarında subyektlər əsasən kreditor və borcalan mütəlif tərəflər kimi çıxış edir.

Kreditorlar hüquqi və fiziki şəxslər olub, müəyyən vaxt kəsiyində şəxsi vəsaitlərini borclu olduğu tərəfə təqdim edir. Borcalan isə kreditdən istifadə etmək üçün vəsait almaqla yanaşı, borcunu müəyyən edilmiş vaxt ərzində qarşı tərəfə geri qaytaran tərəfdir. Bank kreditlərində bir sözlə kredit sövdələşməsinin subyektləri kreditor və borcalan qismində iştirak edirlər. Bu onunla bağlıdır ki, banklar əsasən cəlb edilmiş vəsaitlərlə işləyir və əldə etdiyi vəsaitləri toplayaraq ehtiyacı olan insanlar arasında bölüşdürərək kreditor qismində iştirak edir.

Əhali və dövlət həm kreditor, həm də borcalan kimi iştirak edə bilirlər. Belə ki, onlar kreditor kimi iştirak etdikdə banklara öz vəsaitlərini yerləşdirir, borcalan kimi iştirak etdikdə isə banklardan kredit almaq məcburiyyətində qalırlar. Dövlət son zamanlara qədər bir subyekt kimi ancaq kreditin dövlət forması şəklində iştirak edirdi. Hal-hazırda isə müxtəlif səviyyəli hakimiyyət orqanları da bank kreditlərinin subyektəri kimi iştirak edə bilir. Kommersiya bankları bu orqanlara krediti qısamüddətli şəkildə təklif edir;

1. Kassa uyğunsuzluğunun həlli üçün
2. Bütçə kəsrinin həlli üçün
3. İnkişaf məqsədli proqramları maliyələşdirmək məqsədilə

Kommersiya bankları müştərilərinə müxtəlif növ kredit əməliyyatları təqdim edirlər. Bu kreditlər fəaliyyət istiqamətlərinə əsasən aşağıdakı növləri özündə birləşdirir.

1. İstehlak

2.Ticarət

3.Sənaye

4.Kənd təsərrüfatı

5.İnvestisiya məqsədli

6.Büdcə krediti

Bank kreditlərinin fəaliyyət sahələrindən və yerinə yetirdiyi funksiyalarından asılı olaraq 2 növü vardır.

1.Əsas fond təşkilatlarının yenidən istehsalında iştirak edən amillər

2.Dövriyyə fondların fəaliyyətində iştirak edən kreditlər

Kreditlər istifadə olunma müddətindən asılı olaraq 2 yerə ayrılır.

1.Tələb olunan vaxtadək

2.Müddətli

Öz növbəsində müddətli kreditərdə aşağıdakı növlərə ayrılır.

1.Qısamüddətli (1 ilə qədər)

2.Ortamüddətli (1-3 il)

3.Uzunmüddətli (3 ildən çox)

Dövriyyə fondlarını təmin edən kreditlər qısamüddətli,ən əsas fondların yenidən istehsalının genişləndirilməsində iştirak edən kreditlər orta və ya uzunmüddətli olurlar. Ölçülərinə görə kreditlər aşağıdakı kimi bölünür:

- İri
- Orta
- Xırda

Təminatlılığına görə:

- Təmin olunmamış
- Təmin olunmuş

Ödənilmə üsuluna görə isə bank kreditləri:

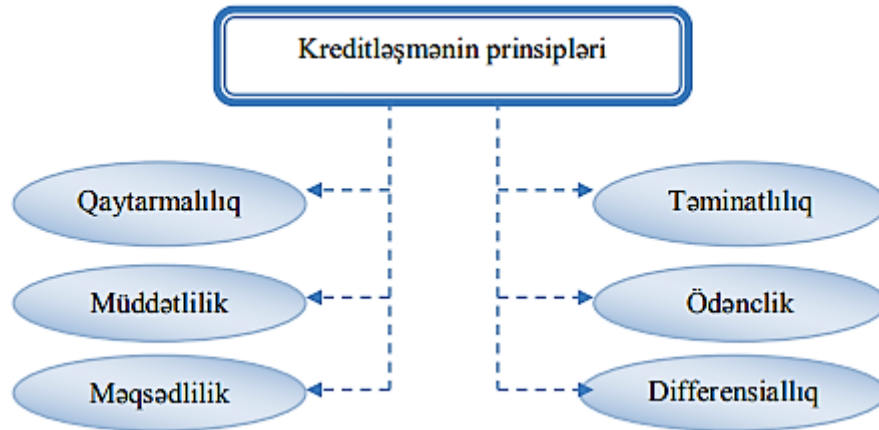
- Kompensasiyalı
- Ödəmə kreditləri

Ən başlıca halda, kredit məsuliyyətli şəxsin şəxsi hesablaşması hesabına, şəxsi vəsaitlərinin təmin edilməsi üçün yönəldilir. Digər bir halda isə bank krediti

məsuliyyətli şəxsə təqdim edilən pul-hesab sənədlərinin təmin edilməsi üçün göndərilir. Ləğvolunma üsuluna gəldikdə isə bank kreditləri:

- Möhlətli
- Birdəfəlik

Kreditin mahiyyətini aydınlaşdırmaq üçün kreditləşmənin prinsiplərini aydınlaşdırmaq lazımdır. Bunu aşağıdakı sxemdə görmək olar.

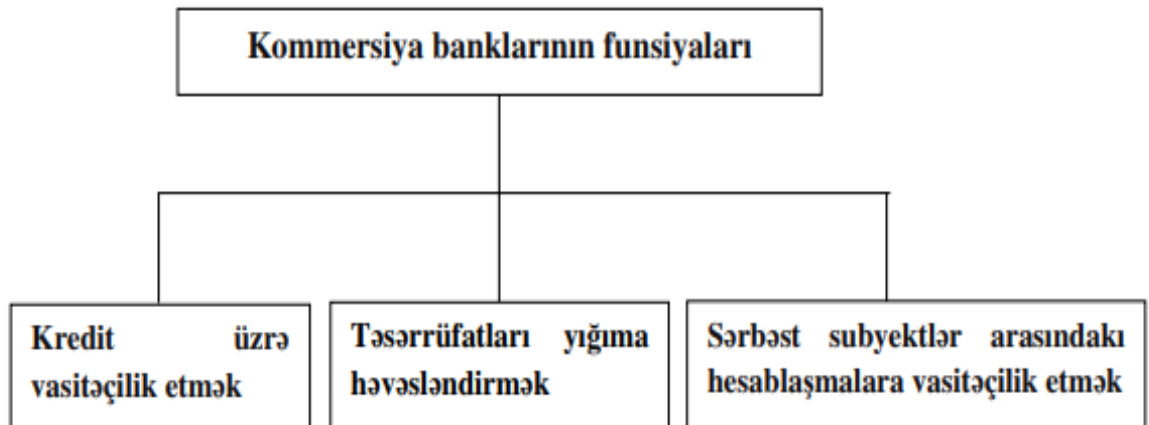
Bank sektorunda kreditləşmənin müddətlilik prinsipi mühim əhəmiyyət kəsb edir. Əvvəla, bu prinsipdən istifadə edilməsi təkrar istehsalın maddi cəhətdən təmin edilməsinə şərait yaratmış olur. İkincisi, bu əməliyyatın icrası kommersiya banklarında likvidlik qabiliyyətinin yaxşı təmin olunması üçün mühimdir. Üçüncüsü isə, kreditin müəyyən müddətli qaytarılması prinsipi öhdəlikli şəxsə bankdan yeni-yeni kreditlər götürülməsinə, həmçinin müddəti keçmiş borclara əsasən faizləri ödəmədən öz şəxsi təsərrüfatı hesabının maraqlarına riayət olunmasına şərait yaradır. Kreditin müəyyən müddətli geri ödənilmə prinsipləri ilə kreditləşmə əməliyyatının təminat prinsipi və differensiallaşma prinsipi qarşılıqlı sıx bağlıdır.

Kredit reytingli banklar maliyyə əməliyyatları nəticəsində ortaya çıxan risk reytingləridir. Bu risk hesablamalarına görə, banklar müştərilərə borc verə bilməyəcəyinə qərar verirlər. Kredit qeydlərinin emitenti ümumi banklar tərəfindən müəyyən edildikdə, bu bankların köçürülməsinə dair məlumatlar toplanır və müvafiq olaraq kredit qeydləri yaradılır.

Kredit yatırımlarında artım cox vaxt seçilən dövlət bankı Beynəlxalq Bank tərəfindən baş verirdi. Təkcə Beynəlxalq Bankın tətbiq etdiyi kreditlərin həcmi

ölkənin digər banklarının verdiyi kreditlər qədərdir. Buna görə də bu bankın kredit yatırımındakı hər hansı bir dəyişiklik ölkənin ümumi kredit bazarına böyük təsir edir. Bu bankın yatırımları digər illərə nisbətən azalmışdır. Çünki Beynəlxalq Bank kreditlərini əsasən neft sənayesi sahəsinə istiqamətləndirir. Bu dövrdə isə ən əsas məsələlərdən biri həm neft emalı sənayesinə, həm də nəqliyyat sahəsinə kredit yatırımı azalıb. Artım əsasən kommərsiya banklarında nəzərə alınır ki, bu vəsaitlər də xüsusən istehlak kreditləri olmaqla bir çox sahələrə (ticarət, kənd təsərrüfatı və tikinti) istiqamətləndirilib.

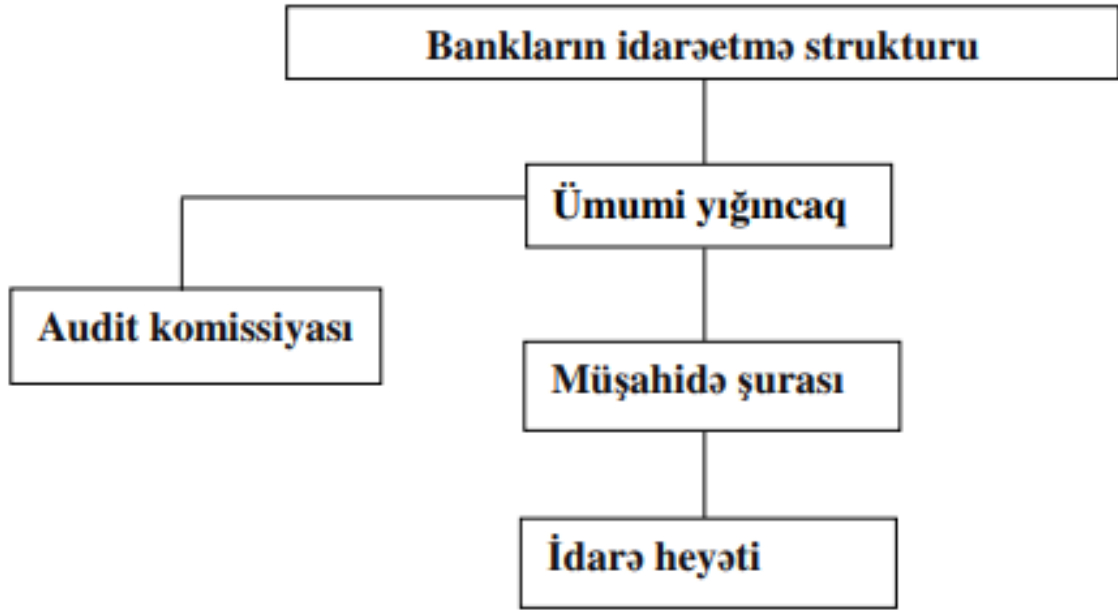
Kommərsiya kreditinin icra vasitəsi borc alan ilə borc verənin öhdəliyini göstərən vekseldir.

Kredit əməliyyatları bankın ən aktiv əməliyyatlarını təşkil etməklə yanaşı bankın portfelinə müəyyənləşdirir. Kreditləşmə əməliyyatları kommərsiya banklarının aktiv əməliyyatlarında özünə məxsus yer tutur. Kommərsiya bankları aktiv əməliyyatlarını tətbiq etmək üçün öz passivlərini formalaşdırır. Hüquqi və fiziki şəxslərdən depozitlər cəlb edir. Xüsusi ssuda hesabından ayrılmış kreditlər məhsul satışı, işlərin tətbiqi, xidmətlərin həyata keçirilməsinə görə büdcəyə cəlb edilmiş vəsaitlər hesabına ödənilir. Adı ssuda hesablaşmaları üzrə kreditləşmədə kreditin geri ödənilməsi müddətini hesablanması kredit hesablaşmaları obyektinə üzrə xərc və ehtiyatların tətbiqi müddətlərinin təyin olunmasına görə müəyyən edilir. Kreditlər əsasən müəyyən səbəblərə əsaslanaraq verilir. Bu əsasən başlıca

və dövriyyə kapitalının formalaşması,təşkilatların tətbiq etdiyi müxtəlif növ kommersiya sövdələşməsi olur.

Kommersiya banklarının təşkilində idarə heyətinin xüsusi rolu vardır.Belə ki bütün bu kreditləşmə əməliyyatlarının həyata keçirilməyində idarə heyətinin qərarları tərtib olunur.

Müasir iqtisadi şəraitdə kredit həyatımızın ayrılmaz bir hissəsinə çevrilmişdir.Əsasən həm iqtisadiyyatın inkişafı həm də insanlar rifahının yüksək səviyyədə olması üçün kredit əməliyyatlarından istifadə edilməlidir. Bundan başqa inkişaf etmək istəyən müəssisələr üçün də kreditlər mühim əhəmiyyət kəsb edir. Kommersiya kreditinin əsas vacib xüsusiyyətlərindən biri bu kreditlərin məhsul satışını sürətləndirməsi və əlavə gəlir qazandırmasıdır.

Kommersiya banklarının başlıca qayəsi gəlir əldə etməkdir ancaq onlar həm də ziyanə ola bilər. Bankların fəaliyyəti riskli hesab edilir.

Kredit prosesində kredit mütəxəssisləri və ya əlaqə meneceri potensial borcalanlarla əlaqə qurur. Bir çox bankda bir kredit mütəxəssisinin əsas funksiyası marketinqdir: yeni iş imkanları təklif etmək və qiymətləndirmək.

Kreditin təbiətini izah etmək üçün, ilk növbədə, kredit münasibətləri elementləri müəyyən edilməlidir. Kreditləşmə prosesində alıcılar və borclar borc verənlər kimi çıxış edir. Alqı-satqı zamanı alıcı dərhal malların əvəzini

ödəməyəcək və ödəmə yalnız müəyyən müddətdən sonra aparılır. Belə hallarda, satıcı kreditörü qaytarır və alıcı borcludur. Borclu vəsait şəxsi mənbələrdən və ya geri çevrilmə prosesinin digər hissələrindəndir. Fərdi resurslar borc verildikdə, sahiblik kreditör olur.

Kredit dərəcəsini təsir edən amillər:

- Təsir dərəcəsi: 35% - şəxsi kredit kartı üçün ödəniş şəraiti
- Təsir səviyyəsi: 35% - şəxsi borc və ödəmə şəraiti
- Təsir dərəcəsi: 11% - yeni kreditlər açmaq
- Təsir dərəcəsi: 10% - Kreditin istifadə vaxtı
- Təsir dərəcəsi: 9% - başqa səbəblər

Kreditörlerle borc alanlar arasında kredit əməliyyatları dəyəri yenidən bölüşdürmə mərhələsində baş verir. Valyuta məzənnəsi müvəqqəti olaraq borcluya verilir və sonra sahibinə qaytarılır. Kreditin tipik olduğu bu proses, kreditin ilk və ən uzun funksiyasını bölüşdürəcəyini göstərir. Kreditlər vasitəsilə resursların yenidən bölüşdürülməsi müxtəlif səviyyələrdə keçir. Məbləğlər və pul vəsaitlərinin ekvivalentləri kreditləşmə münasibətləri olan müəssisələrin səviyyəsində dövriyyə və dövriyyə dövriyyəsi ilə yenidən bölüşdürülür. Qlobal səviyyədə dəyər axını, milli gəlirin kredit yolu ilə yenidən bölüşdürülməsində əks olunur.

Kreditin geri qaytarılması mahiyyətindən gəlir, yəni fonların geri qaytarılmaması halında kredit deyil. İqtisadi kateqoriya olaraq, kredit birbaşa iqtisadi iqtisadi əlaqələrin digər iqtisadi kateqoriyalarından fərqlənir. Kreditin geri qaytarılması borc və kreditləşmə ilə bağlı ciddi maliyyə öhdəliklər gətirir.

Bank kreditlərinin üstünlüyünə baxmayaraq, kommertiya kreditləri rədd edilmir. Əksinə, kommertiya krediti bank kreditlərinin tarixi və məntiqi sərhədidir və bank kreditlərini daha da inkişaf etdirmək üçün istifadə olunur. Bank kommertiya şirkətlərinin, xüsusilə də şirkətlərin ticarət istiqrazlarının təhlükəsizliyinin gücləndirilməsi yolu ilə kommertiya ödəmələrinin dəyərini artırır. Əmtəə və pul şəklində, şirkətin borc əsaslı axınının miqdarı qaçılmazdır .

1.2 Kommersiya banklarında kreditlərin verilməsi xüsusiyyətləri

Kredit iqtisadiyyatın əsas tərkib hissələrindən biri olmaqla yanaşı, müəssisələrin formalaşmasında və inkişafında mühim təsir göstərir. Təkrar istehsal və təkrar bölgü kateqoriyası olaraq onun bütün sahələrində - istehsal, bölgü, əvəzetmə, tətbiq olunma proseslərini sürətləndirir.

Elmi təcrübələrə görə, kreditləşmənin tətbiq edilməsi üçün sxemdəki mərhələlərdən keçilməlidir.

İlk mərhələdə əsasən borcalanın ssuda almaq məqsədi ilə təqdim etdiyi ərizəsinə baxılması ilə başlayır. Ərizə aşağıdakı məlumatlardan ibarət olur:

- Borcalan haqqında məlumat
- Kreditin qayəsi, məbləği, müddəti, təmin edilməsi
- Ödənilməsi qaydası
- Faizlərin ödənilməsi qaydası

İkinci mərhələdə bank borcalanın kredit potensialını yoxlamaq üçün və onun vəziyyətini dəyərləndirmək üçün aşağıdakıları müəyyənləşdirir:

- borcalanın nizamnamə fondunun formalaşmasını
- keçmişdə borcalanın bankla münasibətlərini
- istehsal olunacaq məhsulun satışa çıxması üçün müqavilələrin mövcudluğunu
- borcalanın həm debitor həm də kreditor borclarını və s.

Üçüncü mərhələdə isə borcalanın qəbul etdiyi ssudanı və ona hesablanmış faizlərini təyin olunmuş vaxtda qaytara bilməsi qabiliyyəti, yəni kredit qabiliyyəti dəyərləndirilir. Bu mərhələdə borcalanın kredit qabiliyyəti və ödəmə qabiliyyəti dəyərləndirilir.

Növbəti mərhələ kreditin sənədləşdirilməsidir. Bankın kredit işçisinin tərtib etdiyi kredit müqaviləsinə tərəflərin ümumi razılığı ilə baxılır və tərəflərin ümumi razılığı əsasında imzalanır.

Son mərhələ isə kredit müqaviləsinin tərtib edilməsinə nəzarətdir. Kreditor təşkil etdiyi kreditin istifadəsinə nəzarət edir. Müqavilə şərtlərinə görə o, öhdəliklərinin ödənilməsi üzrə borcalanın fəaliyyətinə nəzarət edir, müəyyən edilmiş ödəmə vaxtları çatdıqda isə o öz tələblərini bildirir. Ödəmə başlanğıcında borcalan borclar üçün banka müəyyən miqdarda pul ödəyir. Bu prinsipi praktikada həyata keçirmək bank faiz dərəcələrinin mexanizmi ilə həyata keçirilir. Bank faiz dərəcələrinin tərifi kreditin "qiyməti" dir. Borc ödəmə şirkətinin əməliyyat hesabını sürətləndirəcək və şəxsi qənaət və xərc qənaətini artırmağa kömək edəcəkdir. Bankın itkisinə töhfə verməklə yanaşı, kreditin qaytarılması prinsipi də kredit ehtiyatlarının artırılması üçün daxilolmaların əldə olunmasına kömək edir. 1992-ci ildən bankın faiz siyasəti əhəmiyyətli dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Birincisi, uzunmüddətli kreditlər qısa müddətli kreditlərə nisbətən yüksək səviyyədədir. Bankların ticarəti bank kreditləri üzrə faiz dərəcələrinin yenidən nəzərdən keçirilməsini tələb etdi. Banklar və iqtisadi orqanlar arasında qarşılıqlı münasibətlərin qurulması bankların depozit əməliyyatları üzrə ödəmə prinsiplərinin genişlənməsinə gətirib çıxardı. Bazar iqtisadiyyatında iqtisadi institutların bərabər hüquqları banklara özlərinə verilən kreditlər üzrə faiz dərəcələrini ayırmaqdan imtina etməyə məcbur etdi.

Alınacaq kredit hesablarının siyahısı aşağıdakı kimidir:

- Kommersiya bankları tərəfindən verilmiş kreditlər üzrə əsas tarif dərəcələri; bank qeydlərində müvəqqəti faiz dərəcələri (kommersiya bankları üçün kredit kartları);
- Depozitlər və bank depozitləri üzrə əmanətlər, əmanətlər üzrə faizlər;
- Bankın kredit resurslarının strukturu (daha cəlbedici fondlar, kreditlər nə qədər bahalı);
- İstehsalçının kredit tələbi (az tələb, kredit ucuzdur);
- Kreditin qaytarılması və kreditin təhlükəsizliyi müddətindən asılı olaraq bank üçün risk səviyyəsi;
- Ölkədə valyuta dövriyyəsinin sabitliyi (inflyasiyanın nə qədər yüksək olduğu, bankın pul dəyərini azaldılması ilə dəyərini itirə biləcəyi üçün kreditin dəyəri daha yüksəkdir).

Praktikada bank kreditlərinin ümumi təcrübəsi ümumi və kredit müqavilələrinin monitorinqinə imkan verir (banklar və borcalanlar).

Kredit bazarında banklar (alıcılar) və iqtisadi təşkilatlar (borcalanlar) müqavilə üzrə kredit münasibətləri qururlar. Kredit müqaviləsi verirlər. Kreditorlar və borcalanlar arasındakı əlaqələr istehsal prosesində iki tərəf arasında qarşılıqlı əlaqələrdir.

Kreditor və borcalan:

1. pulsuz hüquqi şəxs kimi;
2. Tərəflərin qarşılıqlı məsuliyyəti;
3. İqtisadi maraqları təmsil edən aktivlər kimi fəaliyyət göstərir.

Buradan kredit müqaviləsinin iqtisadi müqavilələrin növü ilə bağlı olduğu qənaətinə gəlmək olar.

Müqavilə münasibətlərinin xüsusiyyətləri kreditor və borc verən çıxış edir və yerdəyişməyə məruz qalırlar. Kredit müqaviləsi borc haqqında sövdələşmənin başqa bir növüdür. Kredit müqaviləsi yazılı şəkildə olur. Müəyyən tarixdə imzalanmış rəqəmlər iki razılaşma müqaviləsinə tabedir.

Aşağıdakı kreditlərin siyahısı:

- Müqavilənin mövzusu

- Kreditin məqsədi,
- Ticarət nişanı,
- Ödəniş öhdəlikləri,
- Ödəniş müddəti
- Kredit təqdimatının tələbləri
- Faiz dərəcəsinin müəyyən edilməsi,
- Kredit ödənişi öhdəliklərinin təminat üsulu

Bundan sonra kredit müqaviləsinin ümumi məzmunu və quruluşu formalaşır. Normal kredit müqaviləsi aşağıdakı bölmələrdən ibarətdir:

1. Ümumivəziyyət.
2. Borclu şəxsin hüquq və vəzifələri.
3. Bankın hüququ və vəzifələri.
4. Tərəflərin məsuliyyəti.
5. Mübahisələrin həlli qaydası.
6. Müqavilənin təsir müddəti.
7. Tərəflərin hüquqi ünvanı.

Bankdakı kredit qaydaları hərtərəflidir qaydalar və kredit əməliyyatları. hər biri bank kreditlərində bank krediti əməliyyatları aşağıdakı fənlərin təbiəti və mürəkkəbliyi ilə xarakterizə olunur:

Güclərin paylanması. Gündəlik qaydalara əsasən kreditlərin verilməsi funksiyaları yerinə yetirərkən səlahiyyətlərin dəqiq bölünməsinə müəyyənləşdirin edilməli. Daxili işçilərə və fərdi işçilərə kredit tələblərinin təfsiri icazə verən tənzimləyici tələblər, işçi təcrübəsi və təcrübə səviyyələri alınmalı.

Kreditlərin və kreditlərin sıxlığına dair məhdudiyyətlər. Daxili qaydalar bütün məlum borc konsentrasiyalarında (borc növləri, əlaqəli tərəflər, iqtisadiyyat sahələri, coğrafi bölgələr və s.). Onlar hesabat tələblərini müəyyən etməlidirlər.

Limit qoyarkən bank tərəfindən hər bir kredit növü üçün tələb borc vericilər üçün gəlir və kredit portfeli, eləcə də cəlbedicilik, girişlərin həssaslığını qiymətləndirmənin nəticələri nəzərdən keçirilməlidir.

Limit verərkən bank tərəfindən hər bir növ kredit tələbi borcalanlar üçün gəlir və kredit portfeli, cəlbədicə giriş həssaslığının qiymətləndirmə nəticələri nəzərə alınmalıdır.

Bəzi məsələlər varki bunlar kreditin verilmə xüsusiyyətlərini izah edir. Bunlara aşağıdakıları misal göstərər bilərik.

- Hər kredit növü üçün maksimum kredit məbləği və növü kreditlərin konsentrasiyası;
- kreditlərin ümumi küləsinin onun depozitlərinin həcminə nisbəti;
- ümumi kredit həcmi, depozitlər və digər əlaqəli fondların yığım dərəcəsi;
- borcalanlar qrupu üzrə bu kreditlərin maksimum məbləği və intensivliyi;
- Bir ölkə daxil olmaqla, kreditlərin coğrafi konsentrasiyası ,bir-birinə sıx bağlı olan ölkələrdə konsentrasiya;
- əsas valyutada kreditlərin konsolidasiyası;
- Əlaqəli tərəflərə verilən kreditin maksimum məbləği və s. kreditlərin konsentrasiyası;
- Borcalanların vəziyyətində kreditlərin intensivliyi (hüquqi şəxslər, fiziki şəxslər)
- Girov tipli birləşmə (daşınmaz əmlak, qiymətli kağızlar və s.)
- Kreditlərin eyni qiymətə yığılması;
- Eyni zəmanət verən kreditlərin konsentrasiyası;
- Sonrakı alacaqların konsentrasiyası;
- Təmin edilməmiş (boş) kreditlər və bu kreditlərin maksimum məbləği sıxlaşması;
- Filial tərəfindən verilən maksimum məbləğ və s. kreditlərin konsolidasiyası (filial belə əməliyyatlar üçün səlahiyyətlidirsə).

Kredit dərəcəsinin aşağı və ya yüksək olması nə etdiyinə bağlıdır. Kredit qeydlərini hesablamaq üçün bir çox amillər mövcuddur. Bu amillər sizin kredit reytingini müəyyənləşdirir. Bunlara diqqət yetirərək gələcək üçün kredit reytingini gələcək üçün buraxa bilərsiniz.

Bütün bunlar banklar tərəfindən qeydə alınır. Yaptığınız bütün maliyyə əməliyyatları qiymətləndiriləcək və bu kredit dərəcəsi olacaq. Findeks bu kredit qeydini öyrənən təşkilatdır. Bu təşkilat sayəsində fərqli banklarda aparılan

əməliyyatlar bir tərəfdən toplanır. Findex bu məlumatın toplandığı təşkilatdır. Paylaşılan məlumat müştərinin risk profilini göstərir və banklar bu şəkildə müştərinin kreditini hesablayır.

Kommersiya banklarının böyük əksəriyyəti aktivlərin idarə olunmasında ümumi pul vəsaitlərinin hərəkəti göstəricisini istifadə edir. Budur, banklar fondlara cəlb edilir və dərhal ehtiyacları qarşılamaq üçün istifadə olunur. Eyni zamanda, resurs büdcəsi ilə yerləşdirilməsi arasındakı əlaqələr, bankın likvidlik və borc ödəmə gücünə təsir edən risk səviyyəsi və kârlılıq səviyyəsidir. Bu səbəbdən, bəzi banklar öz mənbələrindən asılı olaraq aktivlərin birləşmələrinə pul qoyma üsulundan istifadə edirlər.

Kreditlərin tənqidi konsentrasiyası barədə rəhbərliyi məlumatlandırmaq yəni təqdim edilməlidir. Bankdan başqa, müəyyən olunmuş limitləri aşan məbləğdə yeni sektorda verilmiş kreditlərə yalnız Audit Şurasının razılığı ilə icazə verilməlidir. Bank bu cür kreditlər üçün ödəmə riskini qiymətləndirir və monitorinq üçün əlavə prosedurlar olmalıdır.

Kreditəsmə sahələri və növləri. Kredit strategiyası və müxtəlifliyi kredit növlərinin xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq, kredit vermək, nəzarət etmək və nəzarət etmək üçün müxtəlif qaydalar müəyyən etməlidir.

Digər kreditlər Bankın mövcud kredit strategiyasına daxil edilmir. Onlara ehtiyac olduqda ixrac şərtləri axtarılmalıdır. Qeyri-vətəndaşlar və Respublika xaricində olanlar kreditor bankının bank tərəfindən çıxardığı və ya fəaliyyət göstərdiyi ölkə əks olunmalıdır. Risklərin ölçülməsi və monitorinq prosedurları bankın daxili qaydalarına daxil edilir.

Kreditlər xarici valyutada verildikdə (ölkə daxilində və xaricində) beynəlxalq əməliyyatlardakı kreditlər üzrə valyuta məzənnələri riskləri transfer riski də nəzərə alınmalıdır.

Kreditin məqsədi kreditin istifadəsinin məqsədini müəyyən etməkdir. Sifarişin qiymətləndirilməsi zamanı müştərinin fəaliyyətini təhlil edir. Kredit xidməti zamanı bu xidmətin mütəmadi olaraq monitorinqi və müvafiq tədbirlər görsün. Bank tərəfindən müştəri fəaliyyətini təhlil edərkən

Bankın Müşahidə üzrə Bazel Komitəsi "Kimlik Məlumatı" standartına əsasən aparılmalıdır.

Kredit qaytarma şərtləri. Kredit (əsas borc və faiz ödəniş məbləği) məqsədi, növü, ödəniş mənbəyi, borcun fəaliyyətinin mövsümi / mövsümi xarakteri və faktiki pul vəsaitlərinin hərəkəti təxmin edilir.

Kreditin qaytarılması şərtlərinin genişləndirilməsi, bank qanunvericiliyə uyğun olaraq erkən ödəniş tələb edir. Müqavilənin ümumi şərtləri və şərtləri kredit müqaviləsində müəyyən edilir və əks olunur.

Bankdaxili qaydalarına kreditlərin qaytarılması daxildir. Erkən ödəniş şərtləri və ayırma şərtləri, elanların yenidən hesablanması və geri qaytarılması (əsas ödənişlərin məbləği) qaydaları müəyyən edilməlidir.

Kreditlərə görə faiz dərəcələrinin müəyyən edilməsi. Bankdaxili müxtəlif qaydalar üzrə ayrı kreditlər və faiz dərəcələri iqtisadi və bazar şərtlərini təsvir etmək üçün istifadə olunur. Faktorlar nəzərə alınmalıdır. Banklar kreditlər üzrə faiz dərəcələrini tətbiq edirlər. Resursların dəyəri, kreditin xidmət xərcləri, ümumi idarəetmə mümkün zərərlər, xüsusi ehtiyatlar və kifayət qədər məbləğlər üçün xərclər mənfəət, portfel zərər və əlavə komisiyon haqqı nəzərə alınmalıdır. Kreditin növündən asılı olaraq, bankın minimum və maksimal faiz dərəcələri istifadə meyarlarını müəyyən etməlidir.

Güzlər. Bankın müvafiq şərtlərində kredit vermək üçün yararlıdır. Meyarlar müəyyən edilməlidir. Tercihli kreditləşdirmə tətbiqləri, yəni eyni tip kreditlər və borcalanlara nisbətən daha çox kreditlər olan digər borcalan sahələrinə kreditlər verilməsi tamamilə tənzimlənməlidir və bankın ümumi kredit strategiyası və bankçılıq olmalıdır. Qanunun tələblərinə zidd olmamalıdır.

Bank rəhbərliyi promosyon siyasəti ilə kredit siyasəti arasında müəyyən ziddiyyətlərə yol verməməlidir (müəyyən edilmiş kredit limitlərinə uyğun gəlmədən verilmiş kreditlərin sayının və məbləğinin artması əlavə edilməməlidir).

Təminatın qiymətləndirmə və çıxarılması. Bankın kredit əməliyyatlarında girovun dəyəri zərərdən qorunmaq üçün kifayətdir. Eyni zamanda kreditləri geri

qaytarmaq üçün və tək və əsas mənbə olmamalıdır. Kreditin geri qaytarılması üçün əsas borcalanın möhkəm maliyyə vəziyyəti və imkanı olmalıdır.

Bəzi kommersiya bankları öz fəaliyyətlərində elmi idarəetmə metodundan istifadə edirlər. Bu metod iqtisadi riyazi üsullara əsaslanır. Bu üsul riyazi formullarda yerləşdirilən istiqamətləri müəyyənləşdirir.

Kreditin mahiyyəti və funksiyaları kredit sistemi ilə həyata keçirilir. Kredit sistemi iki istiqamətdə həll olunur:

- 1) funksional;
- 2) Kurumsallaşma baxımından.

Kommersiya krediti sahibkarlara əmtəə şəklində verilmiş kreditdir. Bu kreditin əsas məqsədi əmtəə satışını sürətləndirməkdir. Ticarət kreditləşməsi alıcı və satıcı arasında vasitəçi kimi mühüm rol oynayır. Yük daşıyıcısı borcalanın borcalana müəyyən vaxt sərf etməsi üçün xüsusi borc öhdəliyidir. Verki sadə və ötürülə bilər. Borcalanın birbaşa kreditör olması halında qeyd sadədir və köçürmə yalnız ödəniş üçüncü tərəfə ötürülür. Bu yolla sahibkarlar öz hesablarını faktura vasitəsilə həll edə bilərlər. Bir ssenarinin bir şəxsdən digərinə köçürülməsi iqtisadi ədəbiyyatda "razılıq" adlanan bir "ötürmə notası" vasitəsilə həyata keçirilir. Ticarət kreditinin faiz dərəcəsi bank kreditləri üzrə faiz dərəcəsindən aşağıdır.

Bununla belə, kommersiya krediti aşağıdakı səbəblərə görə məhdudlaşdırılır:

- 1) Kreditörün borcu öz səhmlərindən və məhdud miqdarlardan çıxı bilər; Bu, misal üçün, qənnadı şirkətinin mülkiyyətindəki neft sənayesinin sahibinə borc verə bilməyəcəyiniz anlamına gəlir;
- 2) Yenilənmə və kredit vermə kimi bəzi hallarda, kommersiya kreditləri adətən qısa müddətə verilir;
- 3) Ticarət krediti mövcud ehtiyacları ödəmək üçün istifadə edilə bilməz.

FƏSİL 2.BANKLARIN KREDİTLƏŞMƏ ƏMƏLİYYATLARI

2.1 Kreditləşmə əməliyyatlarının təşkili xüsusiyyətləri

Aşağıdakılar bankın hüquqlarına aiddir.

- Kredit prosesinin şəraitinə nəzarət etmək;
- Yeni kreditlərin tərtib edilməsini dayandırmaq, kredit müqaviləsi əsasında borcalanlar tərəfindən hər hansı pozuntuya görə cərimə etmək, uçot hesablarının qeyri-dəqiqliyi vaxtı, kredit faizlərinin müəyyən vaxtda ödənişinin gecikdirilməsi zaman, bankın maliyyə vəziyyətinin mühim itkiləri vaxtı da cəza kəsilir;
- Kredit ödənişinin vaxtının uzadılması zamanı borcalan tərəfdən müəyyən bir mükafat tələb olunur və sonra müqavilənin müddətinin uzadılması səbəbləri müəyyənləşdirilir;
- Borcalan tərəfin hüquq və vəzifələrinin razılaşma əsasında müəyyən banklara və kredit idarələrinin öhdəçiliyinə alınması;

Aşağıdakı vəzifələr borcalanın hüquqlarına aiddir.

- Alınmış kreditin müqavilədə tərtib olunmuş məqsədlər üçün istifadəsi;
- Müqavilədə təyin olunmuş müddət ərzində kreditin təminatı;
- Krediddən istifadə etməyə görə banka faizlərin ödənişi;
- Kreditin qaytarılmasından sonra şəxsi hesabda yerləşən hesablarda düzəliş

Banklar aşağıdakıları qeyd edirlər:

1. Potensial müştərilərin etibarlılığını yoxlamaq. Bu baxış kredit müqaviləsi vasitəsilə həyata keçirilir. Bank bazar şərtləri ilə nəzərdə tutulmuş kredit əməliyyatları üzrə fəaliyyətinə əsasən öz iqtisadi maraqlarına əsasən seçim etmək hüququna malikdir;
2. Pul vəsaitlərinin hərəkəti olan təsərrüfat subyektlərinə verilən kreditlərin, depozitlər üzrə kreditləşmənin artırılması və faiz siyasətinin artırılması, kreditlərarası kreditlərin verilməsi;
3. Müştərinin hüquqi şəxsinin birgə layihələndirilməsi və yoxlanılması üçün bank tərəfindən kredit müqaviləsi;
4. Tərəflər tərəfindən kredit sazişinin imzalanması hüquqi sənədin qüvvədə olmasını təmin edəcəkdir.

Kredit almaq üçün müəssisə aşağıdakı sənədləri bankın idarəetmə orqanlarına təqdim edir:

1. Kredit ərizə forması (borcların məbləği və müddəti göstərilmişdir).
2. Kredit tələbi üzrə fiziki-iqtisadi əsaslandırma (hakimlərin effektiv olmasına imkan verir).
2. İllik, rüblük gəlir və xərc planı.
3. Sənədlərin və müqavilələrin surətləri.
4. Lisenziyalaşdırma lisenziyaları və lisenziya fəaliyyəti ilə bağlı normaların təşkili.
5. İllik və yekun hesabatlardakı balans hesabatı.
6. Maliyyə göstəricisi hesabatı və balans əlavələr
7. Kredit müqaviləsinin təklifi.
8. Zəmanət, girov və təhlükəsizlik haqqında saziş

Müştərinin kredit almaq üçün təklif etdiyi sənədlər bank tərəfindən araşdırılır və təhlil edilir. Təhlil zamanı borcalanın vəziyyəti, maliyyə vəziyyəti, kreditin ləyaqətliliyi, kredit vermə imkanları, sıçrayış vəziyyəti və kreditin qaytarılması qabiliyyəti. Bu, kreditlərin qaytarılması və faiz dərəcələrinin geri qaytarılmasının dəyərli bir qiymətləndirilməsi təmin edir.

Yapılan işlər nəticəsində, bankın mütəxəssisinin kreditlərin qaytarılması üzrə yekun rəyləri əhəmiyyətlidir. Ekspertin fikrincə kredit komitəsi kredit qərarını təsdiqləməyə kömək edir. Burada kredit, adi borc hesabından çıxılır, borcalan iş hesabına daxil olur və pul hesabı sənədləri ilə hesablanır.

Kreditin qaytarılması üzrə təminat bank tərəfindən qəbul edilir, kredit şöbəsinin balansdankənar hesabına köçürülür, bankların şəxsi zəmanətləri müqaviləli təhlükəsizlik şöbəsi vasitəsi ilə köçürülür. Bundan əlavə, təhlükəsizlik müqaviləsinin surəti də verilir. Bu nöqtədə tərəflərin fərdi hesabı açılır və bu hesabı təmin etmək üçün bank əməliyyat sistemi təşkil edilir.

Fiziki şəxsin kredit qabiliyyətini qiymətləndirmək:

- müştərinin şəxsi gəliri məcburi kreditə qarşılıqlı nisbəti;
- borcların maliyyə vəziyyətinin ümumi məbləği;

- əmlakınızın dəyəri;
- ailə üzvləri;
- şəxsi xüsusiyyətlər;
- Kredit tarixi tədqiqatlarına əsaslanaraq.

Siyahıda göstərilən amillər nəzərə alınmaqla fiziki şəxslərin kredit borcları üçün qiymətləndirildiyi üç yoldan ayırmaq mümkündür:

- skorinq qiyməti;
- kredit tarixini nəzərdən keçirilməsi
- Maliyyə fəaliyyətinə əsaslanan qiymətləndirmə.

Skorinq qiyməti. Qiymətləndirmə metodunun mahiyyəti ondan ibarətdir ki, benchmarking sistemi və əlaqəli borcalanlar bankın əsas borclarını və faizlərini geri qaytarma qabiliyyətinə malikdirlər və bu göstəricilər bank tərəfindən müəyyən edilmiş maksimum limitlər səviyyəsində qiymətləndirilib(ümumi bal miqdarı).

Bir şəxsin kredit ödəniş modelinin reyting modeli müxtəlif formalarda ola bilər.

Fərdi Göstərici Sisteminin hesablama sistemində əsaslanan model, bal qiyməti modelində fiziki dəyər, bal qiymətinin maksimum dəyərində olan fərqlə birlikdə etibarlılığın əhəmiyyətini müəyyən edir. Məsələn, bankda hesabın mövcudluğu və hesabdakı orta tarazlıq daha vacib göstəricidir.

Yalnız ən yüksək (verilmiş variantda 1000 xal) deyil, həm də minimum həddi ümumi hesabla əlaqəli olaraq təyin olunur. Fiziki şəxsin kredit qüsurluğunun bank tərəfindən müəyyən edilmiş minimum məbləğdən faktiki qiymətləndirilməsinin üstünlüyü kreditin verilməsi üçün müsbət bir həll yoluna (yalnız bir deyil) əsaslanır. Qiymət qiymətini ilk qiymət olaraq qiymətləndirmək mümkündür. Borcun maliyyə vəziyyətinin hərtərəfli təhlili əlavə məlumat toplanaraq əlavə edilə bilər. Digər tərəfdən, ümumi hesab minimumdan aşağıdırsa, kreditin ödənişində nəzərə alınmayan kreditin geri qaytarılması üçün əlavə motivasiya olduğu təqdirdə, kredit verilə bilər.

Kredit reytinginin reytingi ilə fiziki qiymətləndirmə haqqında məlumat üçün borcalanın test sorğusu haqqında məlumat əks olunub. Milli gəlir, yaşayış yeri,

yaşayış yeri, mülkiyyət xarakteri, iş yeri və vəzifəsi, ünvanı, illik gəliri, ailə xərcləri, cari ödənişlər (icarə, kreditin geri qaytarılması), bank depozitləri, müştəri kredit kartı əməliyyatları, girov növləri və təqdim olunan sənədlər (məsələn, gəlir arayışları).

Aşağıdakı sorğu test sorğusunda tapılacaq:

- Borcalan dəqiq və dolğun məlumat verməlidir;
- Səhv və ya yanlış məlumatlar kreditin ləğvi ilə nəticələnmə bilər;
- Bank, Bankın təklif etdiyi ticarət sirlərini qorunması haqqında məlumatları, eləcə də yalnız biznes istifadə zamanı istifadə haqqında məlumat verir.

Borcalanın kredit ödəmə potensialının göstəriciləri haqqında informasiyanı qruplaşdırən model. Məsələn, Fransanın banklarından biri olan Paris Credit, üç hissəni istehlak kreditləri üçün Qiymətləndirmə Qiymətləndirmə Programına ayırır:

- Kredit məlumatları;
- Müştəri məlumatları;
- Müştərinin maliyyə vəziyyəti.

Birinci hissədə bank işçisi, şifrə, müştərinin fayl nömrəsi, agentliyin adı, kreditin növü və məbləği, faiz dərəcəsi, ödənilməmiş faiz dərəcəsi, kreditin verilmə tarixi və ödəniş üçün tələb olunan ay və sığorta haqqı daxildir. Kreditin aylıq ödəməsinin mütləq məbləği və ya banka ödəniləcək faiz və mükafatların ümumi məbləği.

İkinci bölmə müştərinin müəyyən bir sosial qrup öhdəliyi, işçi, təmiz illik, aylıq əmək haqqı, illik xərclər və xidmət ömrü barədə məlumatları ehtiva edir.

Üçüncü bölmə, müştərinin mövcud və qənaət hesabları, xərcləri və gəlirləri balansı haqqında məlumatları ehtiva edir.

Bu məlumatlara əsasən, bank işçisi kredit təqdimatının məqbul olduğunu müəyyən edir. Əlverişsiz cavab alındıqda, bank agentliyi müştərisini kredit ötürülməsi məsələsini daha ətraflı şəkildə həll etmək üçün göndərə bilər.

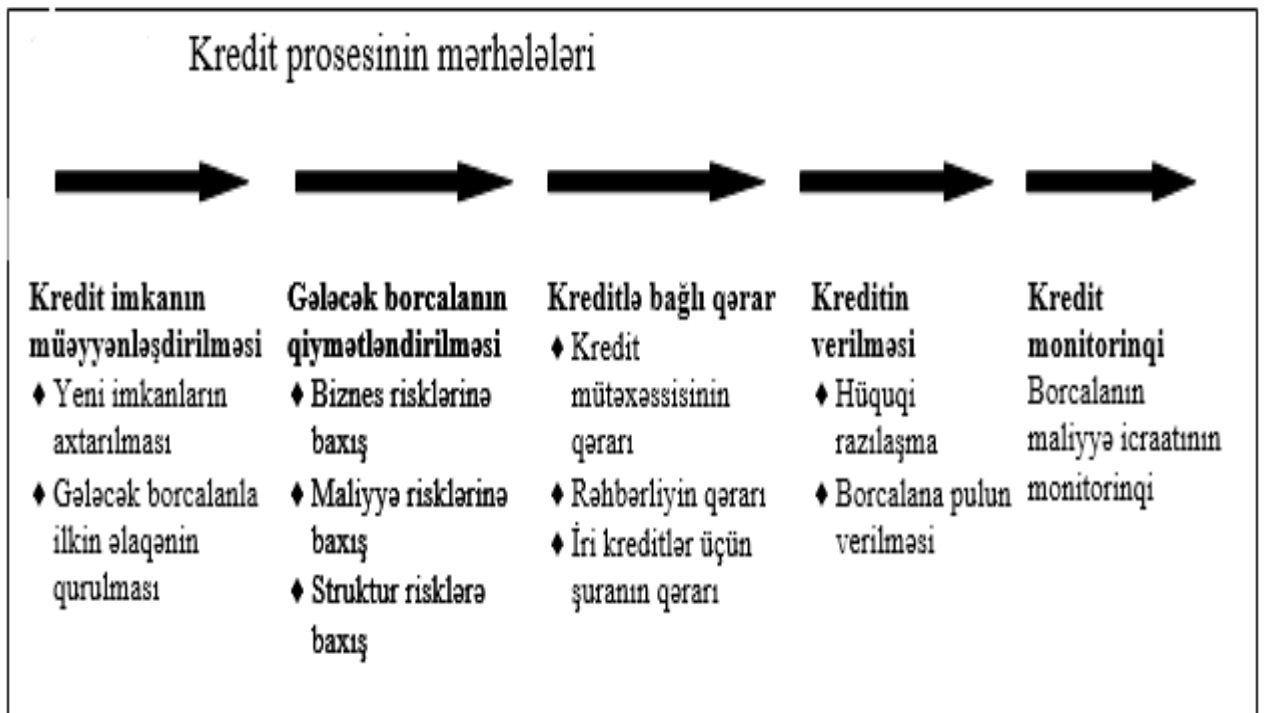
Qiymətləndirmə modelinə əsasən, fərdlərin etibarlılıq səviyyəsini beş dərəcə təşkil etmək mümkündür: əla, yaxşı, orta, pis kreditlərin qaytarılması, qeyri-kreditləşmə. Bank ölçüsü nə dərəcədə olursa olsun, ən son tərəzi və kredit məbləğini müəyyənləşdirir.

Milli kommərsiya bankları, ölkənin etibarlılığında fərdin etibarlılığına uyğun müxtəlif skorlama həlli modellərindən istifadə edir. Məsələn, modelin ilk forması böyük miqdarları nəzərə almaq lazımdır, çünki iki səviyyədə (mərhələlər) ola bilər

Birinci halda müştərinin bir test sorğusuna əsasən bir mənzilə borc vermə ehtimalının ilkin qiymətləndirilməsi verilir. Test sualları, müştərinin təhsil və məşğulluq, gəlir, əldə edilmiş mülkiyyət və həyat haqqında ümumi məlumatlar kimi risk faktorlarını qiymətləndirməyə imkan verir.

Test sorğusunun tamamlanmasından asılı olaraq, kreditor toplanan xalların sayını müəyyənləşdirir və kredit reytinginin qeydinə imza atır. Xalların miqdarı 30-dan azdırsa, kreditin rədd edilməsi protokoldadır. Protokol və tamamlanan test sorğu müştəriyə təqdim edilir.

Kreditin təşkili əsasən kreditin mərhələlərində öz əksini tapmışdır. Belə ki, bu mərhələlər olmasa kreditin təşkil edilməsidə olmaz.

Bank üçün ən böyük gəlir mənbəyi bankların faiz dərəcələri və kreditlərdən əldə edilən əmanətlər üçün əmanətçilərə ödənilən faiz arasındakı fərkdir. Bu fərq faiz dərəcəsi - margin adlanır. Banklar, faiz gəliri faiz xərcindən yüksək olduqda (borcalan banka ödədiyi təqdirdə) yalnız gəlir əldə edir. Bankın xalis faiz gəlirini idarə edərkən, faiz gəlirləri və faiz dərəcəsi arasındakı fərq bank rəhbərlərinin mühüm funksiyasıdır.

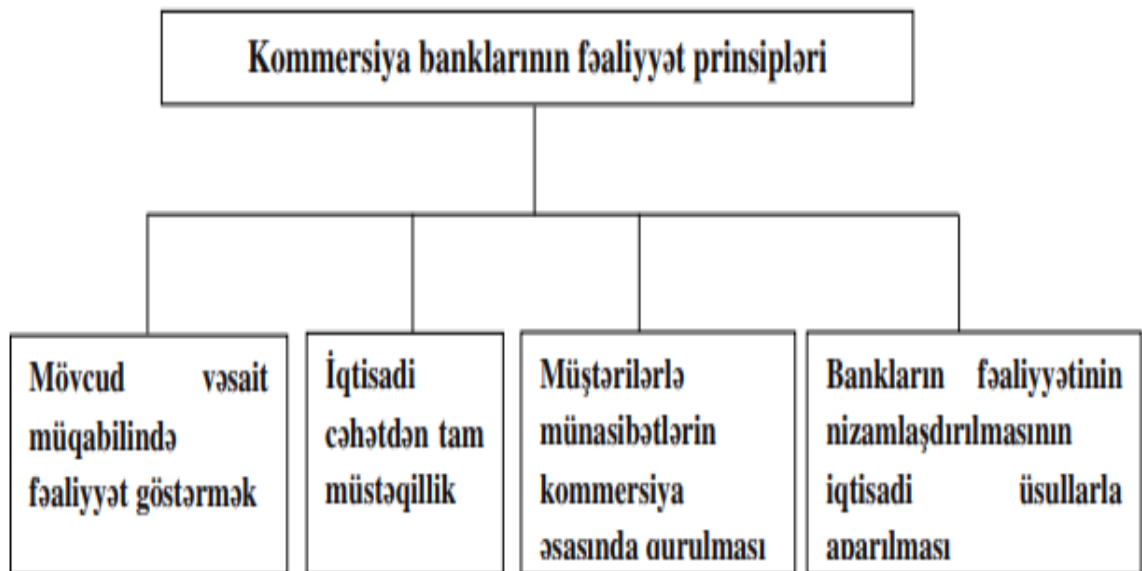
Axır vaxtlar tətbiq edilən iqtisadi islahatların nəticəsi olaraq özəl sektorların iqtisadiyyatda rolunun yüksəlməsi kredit yatırımlarının strukturunda özəl sektorun payının artması ilə diqqətə düşməkdədir. Yəni ki, kredit qoyuluşlarının böyük hissəsi özəl sektorun payına düşür. Kredit təşkilatlarının ərazilər üzrə əhatəsinin genişlənməsi kiçik ərazilərdə fəaliyyət göstərən subyektlərin kreditlə təmin olunmasına şərait yaradır. 2013-cü ilin sonuna qədər kredit yatırımlarının nisbəti 85,1% Bakı şəhərinin, 14,9%-i digər ərazilərin payına düşmüşdür. Kredit yatırımlarının müddətlər üzrə quruluşu da fərqlidir.

Kreditlər sistemli şəkildə qazanılır. Kreditorlar, müvafiq kredit və kredit qabiliyyəti prinsipi ilə yanaşı bu prosesə bir sıra səbəblərini də rəhbər tutur. Aşağıdakı suallar qaldırılmışdır:

- Vətəndaşlar arasında korrupsiyanın buynuzunun ən yaxşı və ən effektiv işləməsi; - Kreditin ağırlıq dərəcəsi;
- Kredit üsulu;
- Kredit forması;
- Hesabdakı borcların qalıqlarının tənzimlənməsi
- Kreditləşmə elementlərinin əvvəlki dövrlərdən fərqli olmasına baxmayaraq keçid dövründə mühim dəyişiklərə səbəb olmuşdur. Kreditorların mexanizmi bazardan irəliləməyə və bazar iqtisadiyyatına əhəmiyyətli qatqı təmin edə biləcəkdir. On ildən artıqdır ki, bank bankçılıq sistemindən kreditlər və kreditlər daxil olmaqla geniş çeşidli bank xidmətləri maliyyələşdirib.. Buna baxmayaraq, banklara kreditorlarda saxta rüşvətə məruz qalması mümkün olan kredit ittihamçısına giriş imkanı verilməmişdir. Böyük kredit təşkilatları və qurumları,

inkişaf etməkdə olan banklar üçün qeyri-peşəkar, peşəsiz, qeyri-peşəkar şəraitdə kredit kartları ilə tanınmış kredit təşkilatları tərəfindən irəli sürülmüşdü.

Fiziki şəxsin kredit tarixçəsi tədqiqatına əsasən kredit ödəmə gücünün qiymətləndirilməsi. Birləşmiş Ştatlarda fiziki şəxsin etibarlılığını qiymətləndirmək üçün əsas fiziki şəxsin mağaza tarixinə malların kreditləşdirilməsi ilə bağlı kredit tarixçəsinin araşdırılmasıdır. Bank kredit qeydində əks olunan məlumatlardan istifadə edir: adı, yaşayış yeri və sosial təminat nömrəsi. Bu göstəricilərə əsasən bankların, kredit kartı emitentlərinin, əmlak sahiblərinin ödənişləri barədə məlumat toplamaq mümkündür. Bank geri qaytarılmayan məbləğ, qiymətləndirmə və borcların məbləğinin və məbləğinin qaytarılması ilə bağlıdır. Bu məlumatlara əsasən kredit tarixçələrini tərtib edirlər. Çox ölkələrdə, ixtisaslaşmış banklar, kommertiya banklarının təşəbbüsü ilə fərdlərin kredit tarixçəsi haqqında məlumat əldə etmək üçün yaradılmışdır. Aşağıdakı qrafikdə kommertiya banklarının fəaliyyət prinsiplərini görmək olar.

Fiziki şəxsin maliyyə fəaliyyətinə əsaslanan kredit qüvvəsinin qiymətləndirilməsi: ödəmə məlumatı fiziki şəxsin gəlirinə və gəlirin itməsi riskinə əsaslanır. Bankların əksəriyyəti aylıq mənfəət və ya vergi bəyannaməsinə əsaslanan aylıq mənfəət məlumatları üçün fərdi borcların borc ödəmə gücünü hesablayır. Məcburi

ödənişlər və düzəliş edilmiş məbləğlər üçün gəlirlərin azaldılması gəlir məbləğinə düzəldilir. Gəlirlər nə qədər yüksəksə, düzəliş daha da artır. Tədiyyə qabiliyyəti kreditin vaxtına qarşı olan münasibətdə əks olunur.

Standartlarına uyğun olaraq təqdim edildikdə, bu hesabatların təqdim edilməsi bank tərəfindən şərt olaraq müəyyən edilməlidir.

Kredit prosesində kredit mütəxəssisləri və ya əlaqə meneceri potensial borcalanla əlaqə saxlayır. Bir çox bankda bir kredit mütəxəssisinin əsas funksiyası marketinqdir: yeni iş imkanlarının araşdırılması və qiymətləndirilməsi üçün təqdim edilir.

Kredit mütəxəssisi fürsəti müəyyən etdikdən sonra, ekspert bütün borcalanların lazımı məlumatlarını toplayaraq onu kredit analitikinə təqdim edəcəkdir. Kredit analitiki kredit və potensial riskləri (biznes riski, maliyyə riski və struktur risk) və kreditin etibarlılığı, potensial borcun (ödənilməli məbləğ, kredit faizləri, girov və ya digər zəmanətlər) etibarlılığını təhlil edir. istifadə, ödəniş vaxtı və s.)

Bir çox hallarda, kredit qərarları kredit şefi ya da kredit müşaviri və ya birgə komitə tərəfindən edilir. Kredit mütəxəssisləri kredit sayına görə kompensasiya alırlar. Bu, potensial maraqların toqquşmasına gətirib çıxarır və bu səbəbdən kredit mütəxəssisinin kredit vermək qərarı bir riskdir. Kredit vermək qərarına zidd olan əlamətləri qəbul etmədən mümkün qədər çox kredit vermək üçün bir kredit mütəxəssisinin maraqları vardır. Bu problemdən qaçınmaq üçün bank müstəqil icraçı və ya kredit analitiki tələb edən bütün prosesləri izləyəcək.

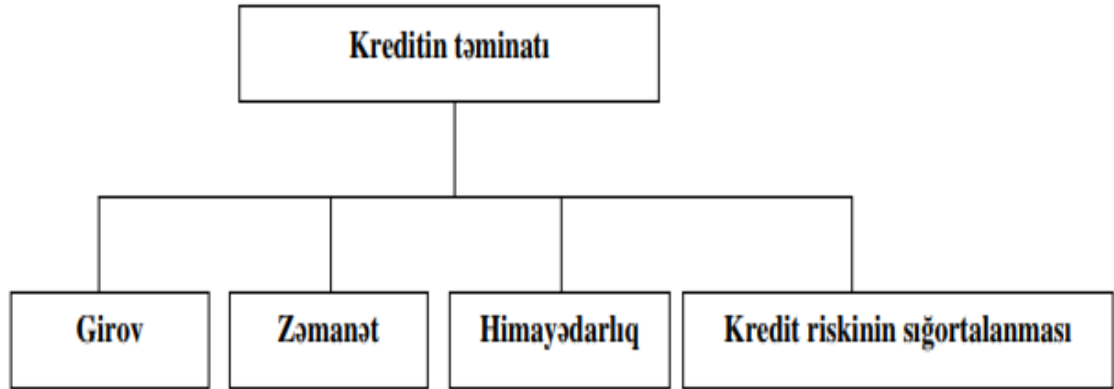
Kredit riskini məqbul səviyyəni aşan və 30'a bərabər olan balların miqdarına görə qiymətləndirmənin ikinci mərhələsi tələb olunur. Risk aşağıda göstərilən əlavə faktlara əsasən qiymətləndirilmişdir: müştərinin maliyyə aspektləri maliyyə vasitələri, təminatlı əmlakın zəifliyi, kredit şərtləri.

Kredit limitləri və kreditlərin intensivliyi Daxili qaydalar bütün tanınmış kredit konsentrasiyalarını (kredit növləri, əlaqəli şəxslər, iqtisadiyyat sektoru, coğrafi bölgələr və s.), Daimi monitorinq və hesabat tələblərini müəyyən etməlidir.

2.2 Kommersiya banklarında kreditin geri qaytarılmasının əsas təminat formaları

Kreditin geri qaytarılma funksiyası iqtisadi bir kateqoriya kimi, onu başqa əmtəə-pul kateqoriyalarından ayırır. Kredit geri qaytarılmadan var ola bilməz. Geri qaytarılma-kreditin ayrılmaz hissəsi olub onun atributudur.

Təminatlılıq dedikdə kreditləşmə kreditin ikinci kredit qaynağı olan müxtəlif növ girovlar əsasında olmalıdır.

Girov girov öhdəliyini yerinə yetirə bilmirsə, borc verən bu borcunu yerinə yetirməklə borcunu ödəyə bilər. Qanunvericilikdə nəzərdə tutulan hər hansı mal və ya qiymətli kağızlar girov kimi fəaliyyət göstərə bilər.

Kreditləşmənin müəyyən müddətli olması kreditin geri qaytarılmasının mühim formasını izah edir. Müddətlilik prinsipi kreditin müəyyən olunmuş müddətdə geri qaytarılmasını təmin edir, yəni bu zaman vaxt amili kimi dəqiq müddət çıxış edir. Kreditləşmə əməliyyatlarının bu növündə kreditdən istifadə etmək müddəti pozulduğunda əsl təminatını itirmiş olur və bu əməliyyat ölkəmizdə pul axınlarının vəziyyətinə mənfi təsir göstərmiş olur.

İqtisadiyyatda kreditləşmə əməliyyatının müddətlilik prinsipi mühim əhəmiyyət kəsb edir. Əvvəla, bu prinsipdən istifadə edilməsi təkrar istehsalın maddi cəhətdən təmin edilməsinə şərait yaratmış olur. İkincisi, bu əməliyyatın icrası kommersiya banklarının likvidlik qabiliyyətinin yaxşı təmin olunması üçün mühimdir. Üçüncüsü isə, kreditin müəyyən zaman kəsiyində qaytarılması prinsipi öhdəlikli tərəfin bankdan yeni-yeni kreditlər götürülməsinə, həmçinin müddəti keçmiş borclara əsasən faizləri ödəmədən öz şəxsi təsərrüfat hesabı maraqlarına

riayət olunmasına imkan yaradır. Kreditin müəyyən müddətli qaytarılma prinsipləri ilə kreditləşmə əməliyyatının təminat və differensiallaşma prinsipləri qarşılıqlı sıx bağlıdır.

Kreditləşmə əməliyyatlarının differensiallaşması prinsipində kommersiya banklarının şəxsi müştərilərini kreditlə təmin etməsi onlar tərəfindən birmənalı qarşılanmır. Buna görə də kreditləşmənin differensiyalaşması krediti geri qaytarılma qabiliyyəti göstəricilərinə görə tətbiq edilir.

Müştərilərin krediti geri qaytarma qabiliyyəti kommersiya banklarını kreditin geri qaytarılmasının gecikdirilməsi təhlükəsindən qoruyur. Kreditləşmə əməliyyatının təbəqələşməsi prosesi müştərinin kredit hesabına itkilərini ödənilməsinə mane olmaqla yanaşı, geri qaytarılma və ödənişə uyğun olaraq kreditin normal funksiyasına imkan yaradır. Kreditinin lazımı vaxtı ödənilməsi yalnız borclu tərəflərin kredit ödəmə qabiliyyətindən deyil, həmçinin kreditin vaxtında təmin olunmasından da asılıdır.

Borcalanlar haqqında maliyyə məlumatları. Borcalanların borclarını geri qaytarma qabiliyyətini müəyyən etmək üçün daxili qaydalar maliyyə hesabatlarının kreditlərin verilməsindən əvvəl və sonra təqdim edilməsini tələb edir. Borclar hüquqi şəxsdirsə, audit edilmiş maliyyə hesabatlarının sona çatması, vergi bəyannamələrinin, pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatın və digər hesabatların verildiyi təmin edilir. Bir kişi tərəfindən rəsmi olaraq təsdiqlənmiş bir maliyyə hesabatını və ya digər mənbələrdən gəlir sənədi əldə etməlidirlər. Hüquqi şəxs hesabatları Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı Standartlarına uyğun olaraq hesabat verərkən bu hesabatlar bank tərəfindən şərt olaraq müəyyənləşdirilməlidir.

Borcun maliyyə vəziyyəti qiymətləndirilməsi sənədləşdiriləcəkdir. Lazım olduqda, banklar borcluların maliyyə məlumatlarını qiymətləndirmək üçün müstəqil ekspertlər və məsləhətçilər daxil edə bilərlər.

Kreditlər girov və ya təminatlı şərtlərlə verilə bilər. Təminatlı bank kreditləşdirmə üçün müəyyən meyarları müəyyən etməlidir. Təminatlı kreditlər yalnız yüksək kredit ödəmə və nüfuz səviyyəsindədir. Karlılığın yetərli olduğu

müəyyən edildikdə, borcluya verilməlidir. Qeyri-icbari kreditlər verildikdə borcun daha uzun müddətli maliyyələşdirilməsi üçün hesabatlar və kredit tarixçəsi mütləqdir. Maliyyə hesabatları sifariş yerləşdirmə tarixindən ən azı bir əvvəlki altı aylıq dövr və hüquqi şəxslər üçün iki il olmalıdır.

Hal-hazırda kommersiya kreditinin üç növü daha çox tətbiq edilməkdədir. Bunlar kreditin vaxtı təsbit edilmiş qaydada ödəmək, malı realizə etdikdən sonra banka vəsaitin qaytarılması bu zaman əsasən hissə-hissə ödəmək nəzərdə tutulur və sonuncu olaraq açıq hesabla kreditləşmə.

Birinci halda borcalan malı kreditora göndərdikdən bir müddət sonra, kreditör borcalana sadə veksəl daha aydın olaraq veksəldə müəyyən edilmiş vaxtda borc qaytarmasının tətbiq edilməsinə öhdəlik verir yaxud kreditör özü şəxsən borcalana tratta verir və borcalan sövdələşməni akseptə edir, yəni ki tratta müəyyən edilmiş vaxtda ödənişi həyata keçirməyə öhdəlik verir.

İkinci halda konsiqnasiya əməliyyatıdır ki bu zaman satıcı vəsaiti realizə etdikdən sonra banka borcunu ödəyir.

Bank kreditinin üstünlüyü odur ki geri ödəmə zamanı pul vəsaitlərinin axınını həyata keçirən kreditörlər ən çox şəxsi kapitalından yox, cəlb edilmiş vəsaitlərdən istifadə edir. Həmçinin bank ancaq pul vəsaitlərini yox həm də pul vəsaitini kapital qismində istifadə edir çünki, mənfəət əldə etmək üçün ancaq onların banklara geri ödənilməsi yox həmçinin ən az borc fazını qaytarmağa kifayət etsin.

Tədqiqatın nəticəsi olaraq, bankın ekspertinin kreditlərin qaytarılması barədə qərar qəbul etməsi vacibdir. Ekspertin sözlərinə görə, kredit komitəsi kredit qərarını təsdiqləməyə kömək edir. Burada borc adi borc hesabından çıxılır, borclu iş hesabına daxil olur və pul hesabına köçürülür.

Uzunmüddətli kreditlər bir il müddətinə əsas kapitalın (binalar, maşınlar, avadanlıqlar və s.) Yenilənməsi üçün tənzimlənir.

Qısamüddətli kreditlər aşağıdakı kimi təsnif edilir:

Kredit obyektlərinin iqtisadi xüsusiyyətlərinə görə:

a) əmtəə - müvəqqəti ödənişlərə səbəb olmaq üçün hətta dəyəri olan malların (xammal və təchizat, səhm, hazır məhsul) alınması üçün kredit;

b) xərclərin ödənilməsi üçün kreditlər (mövsümi istehsal, yeni məhsulların hazırlanması və s.); c) hazır məhsulların yüklənməsi, kredit xətlərinin açılması və s. həll üçün kredit;

q) vaxtında ödənilmədikdə hazır məhsulun dəyərinin ödənilməsi üçün kredit;

d) boş pul olmadıqda müvəqqəti zəruri ödənişlər üçün birdəfəlik kredit;

Ödəniş ilə: a) müddətli kredit; b) Genişləndirilmiş kredit; c) keçmiş kredit;

Ödəmə mənbələrinə görə: a) kreditin qaytarılması hesabı; b) qrant ilə ödənilə bilən kredit;

Zəmanət prinsipinə əsasən: a) təchizatçıya verilmiş kreditlər; b) təminat verilmiş kreditlər; c) Təminatsız kredit (pulsuz kredit).

Borcun əvvəlcədən təyin edilmiş dövrdə qaytarılması müddəti borcun effektiv istifadə edildiyini göstərir. Müəyyən bir müddət ərzində kreditin ödənilməməsi əsasən borcun təşkilatın təşkilatında iştirakının göstəricisidir və dövriyyəni mənfi təsir göstərir. Bu təşəbbüsün rifahı bankların kommertiya prinsipləri çərçivəsindədirsə, kreditin geri qaytarma müddəti tərəflərin razılaşması ilə əks olunur. Borcalanlara tətbiq olunan 18 iqtisadi sanksiya var ki, bu da cədvəl prinsipinə cavab vermir - tez-tez faiz dərəcələrini yüksəltməklə və gələcəkdə borc öhdəliklərini nəzərə alaraq.

Kreditin geri qaytarılmasının asan prosedur olmadığı göz önünə alınaraq vaxta qənaət etmək məqsədi ilə kommertiya banklarında online ödəmə sistemidə fəaliyyət göstərir. Borcalan krediti online geri ödəmək istəyərsə aşağıdakı sənədləri hazır etməlidir.

- Kreditin hesab nömrəsi
- Şəxsiyyəti təsdiq edən sənətin seria nömrəsi
- Daxilində məbləğ olan ödəniş kartı

Hal-hazırda Azərbaycanda bu xidməti göstərən 11 kommertiya bankı var.

Zəmanətin dəyəri bankı kredit əməliyyatı nəticəsində yaranan zərərdən qorumaq üçün kifayət etməli, lakin kreditin geri qaytarılmasının yeganə və əsas mənbəyi olmamalıdır. Əsas borcun borcunun geri qaytarılması üçün yaxşı bir maliyyə vəziyyəti və pul köçürmələri olmalıdır.

Kredit, qiymətli kağızlar, istiqrazlar, zəmanətlər və ya bank depozitləri ilə təmin edilmişsə, bank təminat tələblərini nəzərə almalıdır. Girov dəyəri kreditin geri qaytarma müddətindən az olduqda və ya borcalanın bu girovun dəyişdirilməsini tələb etsə, bank yeni təmin edilmiş zəmanətin, keyfiyyətin və likvidlik əmsalının girov dəyərinin orijinal girov dəyərindən daha az olduğunu təmin edəcəkdir.

Yeni zəmanətin qiymətləndirilməsi və qərar verməsi üçün məqbul vaxt təmin etmək üçün ilk zəmanətin sona çatmasından əvvəl yeni bir zəmanət verilməlidir.

Geri qaytarma müddəti müəyyən bir vaxtda kreditin geri qaytarılmasına aiddir. Bu prinsipə əsasən, kredit geri qaytarılacaq, müəyyən müddət ərzində qaytarılmalı və qiymətləndirmə müddətini müəyyənləşdirəcəkdir. Bu prinsipin qorunması kommersiya banklarının likvidliyini təmin etmək baxımından vacibdir.

Borcalanların borclarını geri qaytarma qabiliyyətini müəyyən etmək üçün daxili qaydalar maliyyə hesabatlarının kreditlərin verilməsindən əvvəl və sonra təqdim edilməsini tələb edir. Borclar hüquqi şəxsdirsə, audit edilmiş maliyyə hesabatlarının sona çatması, vergi bəyannamələrinin, pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatın və digər hesabatların verildiyi təmin edilir. Bireyler, bir kişi tərəfindən rəsmi olaraq onaylanmış bir maliyyə hesabatını yaxud digər mənbələrdən gəlir sənədi əldə etməlidirlər. Hüquqi şəxs hesabatları Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı

Hər hansı bir kredit limitini aşarkən, borc verən hər zaman istənilən vaxt kreditin geri qaytarılmaması riskinə malikdir. Hansı bir bankın kredit riskinin səviyyəsi bank kreditlərinin keyfiyyəti ilə sıx bağlıdır.

FƏSİL 3.MÜASİR DÖVRDƏ KOMMERSİYA BANKLARINDA KREDİTLƏŞMƏNİN TƏKMİNLƏŞDİRİLMƏSİ İSTİQAMƏTLƏRİ

3.1 Kommersiya banklarında vaxtı keçmiş kreditlərin ödənilməsinin xüsusiyyətləri

Kreditor banklar tərəfindən son vaxtlarda müştərinin maliyyə vəziyyətinin etibarlılıq olmaması bir çox problemlər yaradır. Beləliklə, müştərinin maliyyə resurslarının dərin təhlili olmadan, möhkəm girov olmadan kreditlər nəticədə etibarilə borc verənin kreditörünə çevriləcəkdir. Kreditin məbləği borcalanlar tərəfindən qaytarılmır, aylıq kredit ödənişləri gecikir, kredit borcları yığılır və nəticədə ölkədə problemlə kreditlərin artmasına səbəb olur.

Bununla belə, bu məsələlərdə kredit vermək üçün vacib olan kredit təşkilatları nadir hallarda rast gəlinir. Kreditlərin başlamazdan əvvəl, qanunvericiliyə uyğun olaraq fəaliyyət göstərən bu kredit təşkilatları ilk növbədə Borcalanın kredit tarixinin intizamlı bir müştəri olub olmadığını öyrənmək üçün Mərkəzi Kredit Reyestri (MKR) müraciətini göndərir.

İllər ərzində bank gələcək zərərlərin yığılmasını gözləmək üçün kifayət qədər kredit yığmışdır. Bank kreditin dəyərini azaldıqda və ya gecikdirdikdə, kredit itkiləri üçün ehtiyatlar əhəmiyyətli dərəcədə azaldılıb. Kredit zərərlərinin təmin edilməsi, Bankın və Bankın kapitalında aktivləri birbaşa təsirə malik deyildir (və səmərənin azaldılması).

Bank qaytarılmayan itkilərə məruz qaldıqda, leveric daha yüksək, kapital nə qədər yüksəksə gəlirdə o qədər yüksək olur. Bu itkilərin ədalətə təsiri, bank tənzimləmələri və tənzimləyicilər tarixən bankın kapitalına yönəldilmişdir. Tənzimləyicilər bank rəhbərliyinə və bank sahiblərinə risklərini azaltmaq və adekvat pul köçürmələrini təmin etmək üçün bankın kapitalını əsas vasitə kimi görürlər.

Mümkün zərər halında baş verməsi gözlənilən qeyri-maddi aktivlər ehtiyatın adekvatlığının qiymətləndirilməsi üçün uyğun proseduralar, qiymətləndirmə müddəti və məsuliyyətli şəxslər müəyyən edilməlidir. Bu qaydalar Mərkəzi Bankın normativ aktlarına tətbiq edilir.

Problemlı kreditlərin tənziplənməsi. Daxili qaydalara problemlı kreditlərin bankçılıq daxil edilməlidir. Operatorun xüsusiyyətlərindən asılı olaraq bank problemlı kreditlərin konsepsiyasını və krediti problemlı olaraq təsnifləşdirmə meyarlarını müəyyən etməlidir.

Kredit vəziyyətinin pisləşməsinin səbəbləri aşağıdakı kimi nəzərdən keçirilə bilər:

- maliyyə məlumatlarının vaxtında banka təqdim edilməməsi;
- kredit faizinin vaxtında ödənilməməsi;
- Borcun pul vəsaitlərinin hərəkəti ilə əlaqədar təqdim olunan proqnoz və biznes planına uyğunsuzluq;
- borcalanın maliyyə vəziyyətinin pisləşməsi;
- kreditin ödənilmə müddətinin uzadılması üçün müraciət;
- borcluya qarşı işlərin qaldırılması;
- Bankla mübahisənin inkar edilməsi;
- Borcun Mərkəzi Kredit Reyestrindən geri alınma qabiliyyəti haqqında məlumat əldə edin;
- Borcalanın ödəmə qabiliyyətinə mənfi təsir göstərə biləcək digər məlumatları əldə etmək.

Hər kredit və borcalan hər bir məsələni ayrı-ayrılıqda nəzərdən keçirməlidir.

Daxili qaydalar ən azı aşağıdakı tənzipləmə tədbirlərini əks etdirir.

- borcalan tərəfindən əlavə borcun ödənilməsinə yönələn tədbirlər, əlavə təhlükəsizlik təmin edir;
- Borcalanın borc qabiliyyətini gücləndirmək yolları və borcun maliyyə potensialını öyrənmək üçün tədbirlər almaq
- Başqa bir borcalanı digər fiziki və hüquqi şəxsə borc vermək öhdəliyi ötürülməsi;
- Qanunvericiliyə uyğun olaraq borcların qaytarılması üçün kredit tələbi.

Bank, kredit borclarının fəaliyyətini məhdudlaşdırmalı və problemlı kreditlərin müəyyən bir hissəsinə, xüsusilə də ümumi borc öhdəliyi üzrə borc öhdəliyinə və ya kredit portfelinə çatdıqda müvafiq düzəliş tədbirləri görməlidir.

Gecikmə, borcların geri qaytarılması və silinməsi. Bankın müvafiq daxili komitələrinə, İdarə Heyətinə və Audit Şurasına faiz dərəcələrinin köçürülməsi

şərtləri və əsas səbəbləri barədə kredit xəttinə əsasən və Mərkəzi Bankın ehtiyat tələblərini nəzərə alaraq gecikdirmə tələbi müəyyən edilir. (problemin kredit hesabatında pisləşmənin səbəbləri, mümkün zərərlər və kredit keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması üzrə ətraflı məlumatlar və s.).

Daxili borc tələblərinə və sonrakı və daha sərt tədbirlərə dair proseduralar və prosedurlar nəzərə alınmalıdır. Yenidən qurulmuş kreditlər istisna olmaqla, banklara keçmiş valyutaları yeni kreditlər ilə dəyişdirməyə icazə verilməməlidir. Əvvəlki kreditlər pis borclar kimi xüsusi müddəalarla əvəzləşdirildikdə, yeni kreditlər yalnız əvvəlcədən verilən kreditlər tam ödənildikdə, istisna hallarda və hərtərəfli əsasda borcalanlara verilə bilər.

Banklar borcların təsnifləşdirilməsi və pis borcların aradan qaldırılması üçün daxili qaydaları Mərkəzi Bankın normativ qaydalarına uyğun olaraq müəyyən etməlidirlər.

Hər bir borcunu təxirə salan şəxs gecikmə səbəb olduğu ziyana görə borc verəndən məsuliyyət daşıyır. Aşağıdakı hallarda kreditiniz təxirə salınacaq:

- Kreditinizi müəyyən vaxtda ödəmirsinizsə;
- Kreditorların bildirişindən sonra bu kreditin geri qaytarılmaması;

Kredit borclu olan şəxs kreditin geri qaytarılmasının sonuna çatdıqda, kreditor bank borcunu ödəmədiyini xatırlasa belə, icra dayandırılması hesab olunur. Qeyd edək ki, kreditin qaytarılması üçün yazılı müraciətin təqdim edilməsi xatırlatma ilə bərabərdir. Kredit borcunuzu ödəmək üçün ağlabatan müddət qurduğunuz təqdirdə kredit borcunuzu ödəmədiyiniz təqdirdə kreditiniz dayandırılacaq.

Yalnız bir neçə halda borcunuzu ödəmirsinizsə belə, qanun kreditinizi haqlı saymaz.

- Birinci hal - Əgər kredit borcunuz səhvsiz təxirə salınsa, kreditiniz təxirə salınmayacaqdır.
- İkincisi, borc verən sizə borc ödəmək üçün daha çox vaxt verə bilər. Bu müddətdə, kreditinizi ödəyirsinizsə, kreditiniz təxirə salınmayacaqdır.

Borcalanın bank krediti üzrə borcalanın digər şərtlərlə daha çox iddia edə bilməyəcəyi təqdirdə, gecikmə halında 5% illik faiz dərəcəsi ödəməlidir. Faiz üzərinə faiz ödəmək məqbul deyil.

Həmçinin, kredit məhkəməsi gecikdirmə gecikdirdiyi zaman, krediti gecikdirən şəxs kreditorun gecikdirilməsinin təxirə salınmasını tələb edə bilər, çünki kreditorun hesablanması düzgün deyil. Lakin, bu halda, hakim işi ekspertizaya göndərir və gecikmə olub olmadığını müəyyən edəcək. Yəni, kredit ödədiyini gecikdirirsinizsə, bu cür yalan sizə kömək etmir.

Bundan əlavə, əgər kredit ödəmə zamanı baş verərsə, bank gecikdirmək üçün sizi cəzalandırır. Təcrübənin ödənilməməsi kredit tarixinizə zərər verə bilər. Beləliklə, ödənişi təxirə salmayın. Bu, etibarlı bir müştəri olmağa imkan verəcək və gələcəkdə kreditləri ödəyəndə bank müəyyən güzəştlər əldə edə biləcək. Həmçinin, kimsə adınıza kredit alsə, onda sizin ən böyük məsuliyyətiniz sizin üçün olacaqdır. Əgər belə bir kreditin ödənilməsi gecikirsə, borclarınızı ödəməlisiniz. Problemlı kreditlərin artırılmasının səbəbləri (təxirə salınmış kreditlər, ardıcılıqların peşəkarlığı, istehlak kreditlərinin cəlbedici reklamı, sahibkarlar işi və s.) Fərqli ola bilər. Mərkəz Bankı tərəfindən alınan son inzibati tədbirlərə baxdığımızda, bu inzibati tədbirlərin əksəriyyətinin istehlak kreditlərinin məhdudlaşdırılmasına yönəldiyini görürük. Bunun əsas səbəbi vətəndaşların borc yükündən daha çox borc yükü olduğunu və dolayısı ilə ödəniş öhdəliyini problemi olmadığını göstərir. Çözüm borcalanın borcuna daha sərt şərtlər qoymaq və borcalanlara qarşı hüquqi tənzimləmələr qoymaqdır.

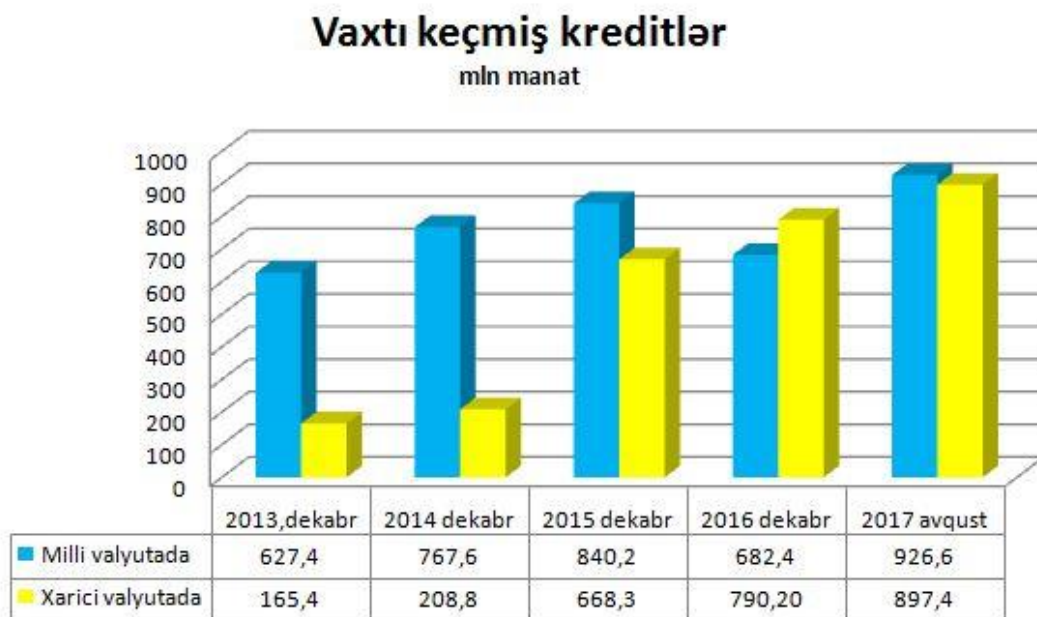
Devalvasiyadan bir müddət sonra problemlı kreditlərin miqdarı artmağa başladı. Əvvəllər əhalinin gəlirlərinin bir hissəsi kreditlərə ayrıldığı zaman, aylıq ödənişlərin əksəriyyəti indi ailədən gəlir. Eyni zamanda bir vətəndaşın kredit verməsi mümkün deyil, yəni imkansızlıq problemlı kreditlərin sayını da artırdı.

Kredit itkisinin ödənilməsi üzrə təminat ümumi və ya xüsusi ola bilər. Kredit itkilərinin geri qaytarılmasına dair ümumi təminat vaxt keçdikcə kredit itkilərinin geri qaytarılması üçün ehtiyatları toplamaq üçün istifadə olunur və hər

hansı fərdi kreditin fəaliyyəti ilə cəlb edilmir. Kreditlər üzrə kreditlərin ümumi təminatları aşağıdakılardan istifadə edilə bilər:

- Bank tərəfindən alınmış kreditlər, istənilən kreditlər və ya gecikmiş kreditlər
- Banka müəyyən bir müddət ərzində mənfəəti düzəltməyə imkan verilməsi.

Aşağıdakı qrafikdə Azərbaycandakı vaxtı keçmiş kreditlərin siyahısı tərtib olunmuşdur.

Ən yaxşı halda, banklar ümumiyyətlə yaxşı işləyir, nadir hadisələr yaşayır və yüksək gəlir qazanırlar. Sabit və yüksək gəlir verən banklar iqtisadi dözümlülüyü qiymətləndirir və kredit itkilərinin ödənilməsini maneə törətməyə kömək etmək üçün onların normal kommersiya fəaliyyətinin bir hissəsi kimi kredit itkilərinin geri qaytarılmasını təmin edir. Hər il, banklar əvvəlki təcrübələr və biznes qərarları əsasında hər il kreditlər üçün büdcə ayırırlar. Faktiki kredit böhranı başlandıqda, bankın normal olaraq iqtisadi və ya durgun şəraitdə daha aşağı dərəcəsi olduqda məruz qaldığı zərərlərin bir qismini və ya hamısını geri götürmək üçün ərizə verilə bilər. Bank əvvəlki illərdə mümkün zərərin yaranmasından sonra bu kredit itkiləri, əsasən kredit itkilərinin ödənilməsi üçün bankın mənfəətidir. Bu səbəbdən yığılmış zərərlər və yığılmış kredit itkiləri üçün əlavə təhlükəsizlik tükənməzsə, eyni il üzrə mənfəət və zərər hesabında heç bir

itki olmayacaqdır. Əslində, bank zəruri kreditlərin qaytarılması xərclərini ödəməklə öz mənfəətini maksimuma çıxara bilər.

Bir çox bank, kredit ehtiyatları üzrə kredit ehtiyatlarının ümumi ehtiyatlarının 1,5% -dən 2% -ə ("kredit itkisi ehtiyatı") ödənilməsini istəyir. Tənzimləyicilər kreditlərin ödənilməsi xərclərinin böyüklüyünü qeyd edirlər, çünki banklar iqtisadi itkilərin baş verməsi zamanı kütləvi itkilərin, kifayət qədər kredit itkiləri və bankın kapitalına zərər vermək üçün ən həssas vəziyyətdədirlər.

Müxtəlif ölkələrin kredit sistemlərində fərqliliklər var, ancaq bunlardan bəziləri var. Beləliklə, kredit sistemi bank sistemindən pul köçürən və eyni zamanda müvəqqəti olaraq pulları ödəyəcək və ödəmə, faiz və ödəmə qabiliyyətinə sala biləcək qeyri-bank qurumlarından ibarətdir. Beynəlxalq təcrübədə qeyri-bank kredit maliyyə institutları, qarşılıqlı fondlar, maliyyə və sığorta şirkətləri, qeyri-dövlət pensiya fondları, əmanət bankları və girovlar daxildir. Bu təşkilatların bank forması olmasına baxmayaraq, onlar bir çox bank əməliyyatları aparır və banklarla rəqabət aparırlar. Ancaq dövlət kredit sisteminin əsas bank sistemidir.

Kredit zərərlərinin ödənilməsi üçün spesifik müddəalar kreditlərin müəyyən bir kredit ilə əvəz edildiyi zaman istifadə edilə bilən kredit itkilərinin geri qaytarılması yolu ilə bərpa ediləcək bir şərtədir. Mühasibat mərhələləri və nəticələr müəyyən kredit ehtiyatlarının təmin edilməsinə imkan verən ümumi kredit itkiləri ödəmə ehtiyatı ilə eynidir.

Bir növ iqtisadi vəziyyətdəki dəyişikliklərdən yaranan zərərlər borclu ilə bank arasında bölüşdürülür. Keçmişdə banklarımızın əksəriyyəti borcalanlara belə problemlə kreditlərin şərtlərini yenidən qurmuş və azaltmışdır.

Silinmənin net təsiri kredit itkiləri riskini azaltmaq və zərərin bankın balansına (aktiv və öhdəliklər) olan xalis təsiri ilə ərzində yığılmış ehtiyatların həcmindən asılıdır. Bir kredit itkisinə görə fayda təmin etmək üçün kifayət

deyilsə, bu, ikitərəfli təsirin təsiri olmayacaqdır, çünki o, illər ərzində bankın yığdığı kredit itkilərini azaldacaq.

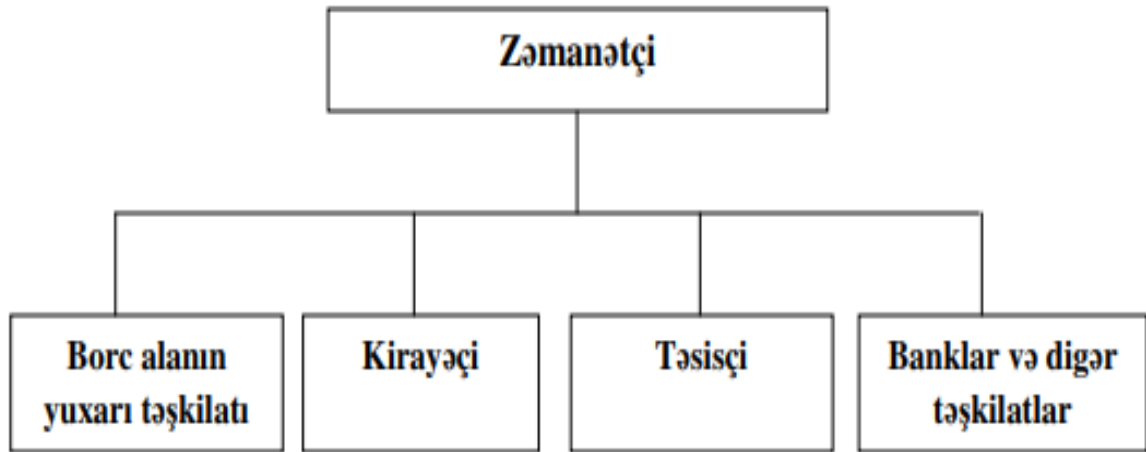
Kreditin qaytarılması haqqı, əvvəllər verilən kreditlərdən geri alınan müəyyən məbləğlərdən də təsirlənəcəkdir. Bu, bankın kreditin azaldılmasına və ya ləğv edilməsinə baxmayaraq, bankın itirmiş itkilərdən xilas olmaq cəhdlərini dayandırdığını bildirmir. Bərpa olunan məbləğ kredit itkilərinin geri qaytarılması üçün ehtiyat fonduna əlavə olunacaq və demək olar ki, tamamlanmış ehtiyatlardır. Bərpa edilə bilən məbləğ bank tərəfindən ortaya çıxan bütün gözlənilən və gözlənilməz kredit itkilərini əhatə etmək üçün kifayət qədər böyük olarsa, bank hər hansı əlavə kredit itkisinə cəlb edə bilər.

Kredit itkisinin geri qaytarılması və kredit itkisi xərcləri üçün ehtiyatların istifadə olunması bank borcları üzrə zərərlərin təsiri üzərində böyük nəzarəti təmin edir. Bankın rəhbərliyi kredit itkilərinin əsas zərərlərini kompensasiya etməyə qərar verə bilər ki, bu da kredit itkilərinin potensial mənfi təsirlərini azalda bilər.

Ödənişin başlanğıcında borcalan banka müəyyən miqdarda pul ödəyir. Praktikada bu prinsip bankın faiz dərəcələrinin mexanizmi ilə tətbiq olunur. Bankın faiz dərəcəsinin müəyyən edilməsi kreditin "qiyməti" dir. Borc ödəməsi ödəniş prosesini sürətləndirəcək və fərdi qənaət və qənaətinizi artıracaq. Bankın zərərinə töhfə verməklə yanaşı, kreditlərin geri qaytarılması da kredit ehtiyatlarının alınmasına kömək edir. Bankın kredit itkilərinin təsirini nəzarət etmək üçün istifadə etdiyi digər bir yanaşma balansdakı kredit itkilərinin geri qaytarılması üçün ehtiyat yaradılmasıdır. Öz ehtiyatlarını istifadə edərək, banklar bəzi mənfəətlərini kənarına buraxır və pis kreditlərdən itirməyi düşündükləri zərərləri kompensasiya edirlər. Kredit itkiləri üzrə girov balansdakı kredit itkiləri üçün ehtiyatdır ki, bu da bankın gəlirini azaldır və balansda qeyd olunmuş kreditlərin dəyərini azaldır. Kredit itkisi ehtiyatı "kredit itkiləri üzrə ehtiyatlar və ya kredit itkilərinin qaytarılması" kimi istinad edilir.

3.2 Müasir dövrdə kommersiya banklarında kreditlərin zəmanətlə verilməsi xüsusiyyətlərinin təkmilləşdirilməsi

Zəmanət bir müqavilə ilə rəsmiləşdirilən və yalnız hüquqi şəxslər arasında öhdəlik təmin etmək üçün istifadə edilən bir təhlükəsizliyin formasıdır.

Açar vəziyyət zəmanətçinin maliyyə gücüdür.

Zəmanət kreditin geri qaytarılmasını təmin etmək üçün ən ümumi üsullardan biridir. Bu halda, zəmanət borclunun borc öhdəliklərinin tam və ya qismən icrası üçün məsuliyyət daşıyır. Zəmanətlər həm hüquqi, həm də real şəxslər tərəfindən verilə bilər. Zəmanətçi ilə kreditor arasındakı zəmanət müqaviləsi müqavilənin bağlanması üçün bağlanmışdır. Borcun öhdəlikləri yerinə yetirilmədikdə, zəmanət borcun tələblərini ödəmək üçün böyük imkan verir. Öhdəlik təmin olunduqda, öhdəliyin öhdəliyini yerinə yetirmək öhdəliyi, öhdəlikdən başqa öhdəlik kimi eynidir. Borcalan və kreditor kreditorun kreditorun əleyhinə məsuliyyət daşıyır.

Kredit Zəmanət Fondu aşağıdakı hallarda iş adamlarının kreditinə zəmanət vermir:

- Borcalan bank zəmanətinin tərəfi olduqda;
- Kredit qeydlərinə əsasən, əgər borcalanın borc öhdəliyini geri qaytarma tarixi (ötən il üçün borc öhdəliyi istisna olmaqla) və ya zəmanət tarixindən əvvəlki il

üzrə debitor borcu ödənilmədiyi gündən 30 (otuz) gün müddətində kreditin qaytarılma müddəti varsa;

- Kredit qeydlərinə əsasən, borcun qaytarılması və ya borcun geri qaytarılma tarixində borcun nizamnamə kapitalında 25% yaxud daha artıq payı olan fiziki yaxud hüquqi şəxslərin kredit öhdəliklərinə uyğun olaraq 30 gündən çox (borclar istisna olmaqla) gün var. əgər gecikmə varsa və ya keçən ilin sonrakı kreditləri varsa;
 - Kredit qeydlərinə əsasən, borcalanın kredit öhdəliyinin əsasını təşkil edən fiziki yaxud hüquqi şəxslər kreditin geri qaytarılması və ya zəmanət günündən kredit öhdəlikləri üzrə 30 (otuz) gün (gecikmədən başqa) gecikdirmə cəzasına malikdirlər; və ya son bir ildə sonrakı kreditlər olduqda;
 - Bank hesabında müvafiq sifariş olduqda;
 - Borcun digər borc öhdəliyini (mövcud borc öhdəliyini yeni borc öhdəliyi ilə əvəzləşdirmək) yenidən maliyyələşdirmək;
 - Dövlət borclularının nizamnamə kapitalında payı 50% -dən artıqdırsa;
 - Borclu, mərc oyunları ilə məşğul olan biridirsə

Bunlardan savayı bəzi sahələrdə fəaliyyət göstərən şirkətlərə zəmanət verilməyəcəkdir. Bunlar aşağıdakılardır.

- Sığorta şirkətləri,
- Kredit təşkilatları,
- İnvestisiya şirkətləri,
- İnvestisiya fondları,
- İnvestisiya fondları idarəçiləri,
- Qiymətli kağızlar bazarında lisenziyalaşdırılan tərəflər
- Lombardlar, lizinq şirkətləri,
- Poçt rabitəsinin milli operatoru,
- Valyuta mübadiləsi fəaliyyətinə lisenziya ilə təmin olunmuş tərəflər,
- Başqa maliyyə təşkilatları kredit sifarişləri.

Əvvəllər bir qrup borcalanlara verilən girov miqdarı 750,000 manatdan çox ola bilməzdi, bir qrup borc verənlərin girov qoyuluşu 6 milyon dollar olacaqdı. Min Manatdan çox olmamalıdır.

Düzəlişə əsasən, Səlahiyyətli Bank zəmanət üçün müraciət etdikdə, müvafiq sənədlər elektron sistem vasitəsilə Fonduna təqdim olunur. Sənədlərdən hər hansı birinin elektron sistemdə olmadığı halda, borclu sənədləri səlahiyyətli banka təqdim etməlidir. Müştəri bankı sənədin surətini həmin gün elektron sistemdə yerləşdirməlidir.

Dəyişikliklərə əsasən, Fondun qərarı müsbətdirsə, səlahiyyətli bank zəmanətinə 3 iş günü ərzində yazılı bildiriş veriləcək və qərar elektron sistemdə dərc olunmalıdır. Zəmanətin məlumatları vəzifəli bank və borcalan arasında olan kredit sövdələşməsində qeyd olunur və zəmanət kredit müqaviləsi imzalandığı vaxtdan qüvvəyə minir.

Hər bir müraciət üzrə müvəkkil bank zəmanət məbləğinin 0,1% xidmət haqqını alır.

Bundan əlavə, düzəlişə əsasən, birdəfəlik komissiya qüvvəyə minən zəmanətin məbləğinə görə hesablanır. İllik komissiya gündəlik hesablanır və zəmanətin qüvvədə olma müddəti ərzində aylıq olaraq ödənilir. Kollektiv ödəniş və illik komissiyalar və xidmət haqqı proseduru səlahiyyətli bank və fond arasında çərçivə razılaşması ilə tənzimlənir.

Kreditin qaytarılmasının təminat formalarından biri girovdur. Girov borcalanı kredit müqaviləsində nəzərdə tutulmuş öhdəlikləri yerinə yetirməyə - krediti qaytarmağa vadar edən əsas vasitədir. Yəni öhdəliyinin icrasının təmin edilməsi üsuludur.

Xüsusilə, girov kimi aşağıdakılar ola bilər: Əsas aktivlər, dövriyyə aktivləri, valyuta ehtiyatları, qiymətli kağızlar.

Əvvəlcə kommersiya bankları avtonəqliyyat vasitələri və kənd təsərrüfatı texnikalarını girov kimi qəbul etməyi üstün tuturlar, lakin bu cür girovlara olan maraq onları qoruyan çətinliklər səbəbindən azalmışdır.

Təminatın növündən asılı olmayaraq, aşağıdakı ümumi şərtlərə cavab verməlidir:

1. Girov borcluya aiddir və tam iqtisadi səlahiyyətlərinə malikdir.
2. Məqsəd üçün pul olan edilməlidir.
3. Sizin məqsədi yerinə yetirilməlidir.

Eyni zamanda, ipoteka tam olaraq özü ilə sığortalanmalı, girovun saxlanması üçün tədbirlər görməlidir və icarəyə götürülən əmlak haqqında ipoteka məlumatları verməlidir.

Girovun bu növü aşağıdakı formalara malikdir:

1. malların dövriyyəsində təminat;
2. Secured mallar;
3. Daşınmaz əmlakın ipotekası.

Əmtənin ipotekası ipotekanın sahibinin girov vermək hüququna malik olduğunu bildirir. Lakin borcun bir hissəsi daha çox və ya daha çox dəyər ilə qaytarılmış və ya tükənmiş başqa bir maddə ilə əvəz edilməlidir.

Malların ləğvi halında ipoteka xammal, material və yarı bitmiş məhsulu emal etmək hüququna malikdir.

Daşınmaz əmlakın ipotekası torpaqla əlaqəli olan bu binaları, binaları, qurğuları və digər obyektləri istifadə etmək hüququ olan və ya olmayan torpaqdır. Bank binası, tikinti, qurğu və s. Əmlakın girov və kredit kimi idarə olunmasında iki əsas amil nəzərə alınır: girov qoyulmuş əmlakın dərəcəsi və borcalanın krediti qaytarmaq üçün kifayət qədər gəlir qazanma qabiliyyəti.

Kreditlər girov və ya təminatlı əsaslarla verilə bilər. Bank tərəfindən təmin edilməmiş kreditlərin verilməsi üçün ayrı meyarlar müəyyən edilməlidir. Təminatlı kreditlər yalnız ödəmə potensialı və nüfuzunun borcun rentabelliği üçün kifayət olduqda müəyyənləşdirildikdə verilir. Bank, borcluğun

uzunmüddətli maliyyə hesabatlarını (maaşlı şəxsin digər mənbələrinə yaxud rəsmi fiziki şəxslərə istinad etməlidir) və təmin edilməmiş kreditlər təqdim edərkən kredit tarixçəsini almalıdır. Maliyyə hesabatları (arayışlar) sifarişin verildiyi gündən fiziki şəxs üçün ən az altı ay və hüquqi şəxslər üçün iki il müddətini əhatə etməlidir.

Girov kreditlərinə aid kreditlər kredit faiz dərəcəsi ilə fond tərəfindən ödəniləcək, qalan hissəsi isə səlahiyyətli banka ödəniləcəkdir.

Kreditdə dəyişiklik, zəmanət dərəcəsi və illik komissiya var. Buna görə, zəmanətin (zəmanət dərəcəsinin) nisbəti müəyyən edilir, Maliyyə bazarları Təqibçisi müvəkkil bankların maliyyə göstəricilərinin təqdim olunduğu gündən etibarən 10 iş günü ərzində (aşağı, orta və yüksək) qiymət verəcəkdir:

Sənədə əsasən, fondun kredit reytingi modelinin nəticələrinə əsasən "yüksək" kateqoriyalı kreditlər təmin edilmir.

Borclu tərəfindən zəmanət kimi təmin edilmiş aktivlər girov kimi təyin edilir. Zəmanət bank tərəfindən öz kapitalını qorumaq üçün istifadə edilir və borclu krediti ödəməyincə sığortaçı rolunu oynayır. Girilməməsi halında, bank kreditin, faizin və ya kreditin bütün və ya bir hissəsinin əsas məbləğini ala bilər. Bu səbəbdən, girov bankın kredit siyasətində əhəmiyyətli rol oynayır - bankın borclu olması halında bankın potensial zərərinə azaldır. Girov müxtəlif formalarda ola bilər. Onun likvidliyinə görə pul ən açıq və təhlükəsiz girovdur. Mülkiyyət ən çox girov tipi olmasına baxmayaraq, bazar dəyərinə və borcluya daxil olma qabiliyyətinə əsasən dəyər dəyişikliyinə görə təxirə salınma predmeti deyil. Gün ərzində baş tutan əməliyyatları zamanı girovun bazar dəyəri girov kimi alınmalıdır. Kredit məbləğinin məqbul dərəcəsi müəyyənləşdirilməlidir

Girov tərtib olunanda bankın daxili qaydalarına zəmanət Bankın eksperti mövcud qanunvericiliyə uyğun olaraq qiymətləndirilir ya da xarici qiymətləndiricidən alınması lazım olan prosedurları etməlidir. Bank işçiləri və ya xaricilər girovun qiymətləndirilməsini həyata keçirirlər. Qiymətləndiricilərin cəlb edilməsi meyarları müəyyənləşdirilməlidir. Qiymətləndirən bankın işçiləri

müvafiq səviyyədə məlumat əldə edəcəklər və onların bu sahədə təcrübəsi olmalıdır. Bank xarici qiymətləndirmələrin qiymətləndirilməsi üçün qiymətləndirmə, təcrübə və ixtisas tələblərinin, eləcə də seçmə mexanizmlərinin tələblərini müəyyənləşdirir. Kreditora və ya bir sıra borcalanlara təqdim olunmuş kreditlərin girovun məbləği bankın ümumi kapitalının 5% -dən çoxu üçün ən azı iki xarici qiymətləndiricidən qiymətləndirilir. Bu zaman bank dəyişən qiymətlərə zamanı düzgün seçim etməlidir. Girovun ən aşağı qiymət əsas götürülməlidir.

Girov tərəfindən yaranan zərərin minimuma endirilməsi üçün girovun bazar qiymətinin dəyəri konservativ bir yanaşmaya əsaslanmalı qiymətləndirilmiş və qiymətləndiriləcək olan dəqiq meyarlara əsaslanmalıdır.

Kredit dövrünün sonuna qədər, girovun bankın faktiki bazar dəyəri müəyyən etmək və girovun likvidliyinə nəzarət etmək üçün yenidən qiymətləndirilməlidir. Bu məqsədlə Bank yenidən qiymətləndirmə və yenidən qiymətləndirmə əsasında kreditlərin məbləğini müəyyənləşdirir. Girov qiymətinin mənfi tendensiyalarına cavab vermə qaydaları daxili qaydalarda müəyyən edilməlidir. Bankda risk qiymətləndirmə planı, mühasibat sistemi və qiymətləndirməyə məsul şəxslər var.

Girov müqaviləsi təminatçının subsidiya öhdəliyini yerinə yetirmədikdə, təminat və borclu zəmanətin yerinə yetirilməsində borc verəndən məsuliyyət daşıyır. Eyni zamanda, kreditor borcalandan və zəmanətçidən və ayrıca ayrı-ayrılıqda tam və qismən borcların geri qaytarılmasını tələb edə bilər. Borcalan öz öhdəliyini tam əldən verməzsə, borc verən digər borcların geri qaytarılmasını digər tərəfə tələb etmək hüququna malikdir.

Zəmanətli kreditlər vermək üçün Bank zəmanət (lər) haqqında ətraflı maliyyə məlumatı tələb edir. Bu zaman tələb olunan məlumatların məzmunu kreditləşdirmə üçün daxili qaydada əks etdirilməlidir.

Borcun dəyişdirildiyi yerdə, bank yeni zəmanətin dəyərinin əvvəlki səviyyədən aşağıya keçməsinə icazə verməməlidir.

Zəmanətli və ya zəmanətli kreditlər vermək üçün Bank zəmanət (lər) haqqında ətraflı maliyyə məlumatı tələb edir. Bu zaman zəruri məlumatların məzmunu kreditləşdirmə üçün daxili qaydalarda əks etdirilməlidir.

Zəmanət müqaviləsi yazılı şəkildə edilməlidir. Əks halda, zəmanət müqaviləsi etibarsız ola bilər. Zəmanət Sazişi, zəmanət veriləcək şərtləri müəyyənləşdirəcəkdir. Zəmanət tamamlanmış ola bilər. Müqavilə zəmanətçinin öhdəliklərini yerinə yetirdiyi şərtlər və qaydaları təmin edir. Qanunda zəmanətçinin öhdəliyi və öhdəliyi müəyyənləşdiriləcəkdir. Zəmanət müqaviləsi borclu, borc verən və zəmanətçinin tam adı və ünvanını, zəmanətçinin öhdəlikləri və sairidir. göstərilir.

Ödəniş qabiliyyətinin qiymətləndirilməsi borcalan haqqında məlumat toplamaq və qiymətləndirməklə həyata keçirilir. Məlumatların toplanması və qiymətləndirilməsi borcun maliyyə və maliyyə amillərinin ayrıca və kompleks təhlili nəzərdə tutur.

Kredit mütəxəssisi borcalanın kredit verməkdən əvvəl istədiyi kreditin məqsədi, məqsədi, məbləği, müddəti və qaytarılması üsulu haqqında məlumat alır.

Bir ortağın digər səviyyədə və beynəlxalq əməkdaşlıq səviyyəsində öhdəliyini yerinə yetirə biləcəyi və ya olmaya biləcəyi bir risk var. Bank zəmanət xidməti digər tərəfi maliyyə itkisindən qorumaq üçün dünyada istifadə olunur.

Zəmanət aşağıdakı hallarda başa çatır:

- Zəmanətli öhdəlik başa çatdıqda;
- Öhdəliklər zəmanətçinin razılığı olmadan dəyişdirilir;
- Zəmanət başqa bir şəxsə köçürüldükdə, zəmanət borcunu yeni borcunu qəbul etmir;
- Kreditor borcunun və ya zəmanətçinin tələb etdiyi icraatı qəbul etmir;
- Zəmanət müqaviləsində göstərilən zəmanət müddəti başa çatdıqda və s.

Təminat formasına görə: Açıq və təminatlı kredit. Açıq kredit borclu tərəfdən heç bir girov almadan həyata keçirilir. Bu zaman əsasən borcalanın şəxsi və maliyyə durumları nəzərdən keçirilir. Açıq kreditin verilə bilməsi üçün bank borcalanın

kreditə ödəmə qabiliyyətini nəzərə almalıdır. Təminatlı kredit zamanı isə kreditdən istifadə edən şəxsin hesabına zəmin göstərir.

Ödəmə zəmanəti bankın əvvəlcədən razılığı olmadan bankın geri çağırılmasına, ləğv edilməsinə və ya dəyişdirilməsinə zəmanətdir. Lakin, qanunla nəzərdə tutulan geri təminatı təminatının tətbiqi qadağandır. Bankın girov müqaviləsində "əsl bank zəmanətinin ödəniş təminatı" olduğunu açıq şəkildə bildirirsə, bu, təchizatçıya zəmanəti hər hansı bir zamanda və xəbərdarlıq etmədən ləğv edə biləcəyini bildirir.

Kreditlər, ümumiyyətlə, uzunmüddətli bir investisiya ilə likvid aktivləri yaratmaq üçün banka gəlir mənbəyini təşkil edən qısamüddətli ödəmə deməkdir.

Beynəlxalq Ticarət Palatası beynəlxalq bank qaydalarını əks etdirən bir sıra sənədlər hazırlamışdır. Bir bank zəmanəti olaraq, bank, digər kredit institutu və ya sığorta təşkilatı digər tərəfin xahişi ilə benefisiardan yazılı sorğu ödənildikdən sonra əsas kreditləri ödəmək üçün yazılı öhdəlik götürür.

Praktikada kredit təşkilatlarının müxtəlif bank xidmətləri göstərilməkdədir. Qüvvədə olan qanunvericiliyə əsasən, bank benefisiar üçün böyük öhdəlik götürür. Borcalan bankın təməlini verəcəkdir.

Başqalarına bank zəmanət vermirsə, zəmanətdə başqa bir şərt təmin edilmədiyi təqdirdə benefisiarın təchizatçıya qarşı bank zəmanətinə malik olmasını nəzərdə tutmur.

Ənənəvi olaraq, ənənəvi üsullar daxil ola bilər: girov, zəmanət, bank zəmanəti, icarə və avans, borclu əmlakın saxlanması.

Qeyri-ənənəvi üsulların növləri: borcun sığortası, borcların ödənilməsi və s.

Hər bir kredit müraciətindən əvvəl borcun ödəmə qabiliyyəti müəyyən edilir.

Borc verən, bank, borc verən və zəmanət arasındakı əsas mərhələlərdən biri bank zəmanəti qüvvəyə mindiyi anı müəyyən etməkdir. Qanun bank kreditlərinin verildiyi tarixdən qüvvəyə minəcəyini nəzərdə tutur (zəmanət altında digər təminatlar nəzərdə tutulmayıbsa).

Nəticə və Təkliflər

Son zamanlarda , xüsusən bu günlərin ən aktual mövzular içərisində bank sektorunun mövcud vəziyyəti olub. Unudulmamalıdır ki, kreditləşmə prosesi bankın yüksək keyfiyyətli və yüksək gəlirli kredit portfelini təşkil etməkdə ciddi problemdir. Sağ kredit prosesi ən aşağı kredit riskini təmin edir. Bank əməliyyatlarının bütün riskləri yaxından əlaqələndirilir. Bununla belə, kredit riski banka daxil olan bütün risklərin yaranmasına kömək edən bir faktır. Bu səbəbdən, bankın sağlam fəaliyyəti kredit dövrünün düzgün təşkilinə bağlıdır.

Bankçılıq iqtisadiyyatının inkişafı və inkişafı onun aktiv fəaliyyəti ilə bağlıdır. Banklar əsas məqsədlərinə görə aktiv əməliyyatlar həyata keçirirlər. Bankın mənfəətinin əhəmiyyətli bir hissəsi xüsusilə kreditləşmə əməliyyatları şəklində aktiv əməliyyatlardır. Aktiv ticarət həcmi əsasən bankın aktivlərindən asılıdır. Bankın aktivləri bank tərəfindən buraxılan, yerləşdirilən və s. uzunmüddətliyədir.

Kreditləşmə prosesi iki mərhələyə bölünə bilər. Birincisi, bir müştərinin təqdim etdiyi kredit ərizəsi bir kreditin verilməsinin olub-olmadığını müəyyən etmək üçün doğrudur. Bank və müştəri arasında kredit əlaqələrini tənzimləmək üçün kredit müqaviləsi imzalanır. Kreditləşmə prosesinin birinci mərhələsi məsuliyyətli bir mərhələ hesab olunur. Bir sözlə bu mərhələdə bankın kredit riskinin azaltmaq potensialı var.

Kreditləşmə prosesinin ikinci mərhələsində bank kreditin istifadəsi üçün borcalanın mövcud fəaliyyətlərini izləyir. Bankların və hüquqi şəxslərin kreditləşməsi real şəxslər arasında təminat, ödəmə, ödəmə müddəti, ödəniş əsasında müəyyən edilir.

Aşağıdakılar kredit portfelində kredit riskinə səbəb ola bilər:

- İqtisadiyyatda hansısa sahə üzrə yüksək konsentrasiya
- Valyutalar üzrə portfelin cəmləşməsi

- Bankın ehtiyaclarına cavab verə bilməyən kredit portfelinin strukturu
- İşçi heyətinin kvalifikasiyası.

Kreditləşmə prosesində əlaqələr müəyyən bir sistemlə tənzimlənir. Kreditləşmə kredit proseslərinin təşkilini müəyyən edən və kredit siyasəti üçün uyğun olan tənzimləmə elementlərini əhatə edir. Bu təşkilati elementlər aşağıdakı kimi yekunlaşdırıla bilər:

- Kredit əməliyyatlarında borcalanların xüsusi vəsaitlərinin əmri və dərəcəsi;
- Kreditin məqsədyönlü təyinatı;
- Kreditləşmə metodu;
- Hesabların forması;
- Hesabatdakı borc qalıqlarının tənzimlənmə üsulları

Hazırda kreditləşmə müştərinin etibarlılığına əsaslanır. Bu prinsip, kredit ehtiyacı müştərilərə deyil, kreditli potensiallı müştərilərə verilir.

Bankın kredit ərizələrini qiymətləndirmək üçün istifadə etdiyi meyarlar; həcmi, kreditin müddəti, onlarla bağlı risk səviyyəsi, borcun fəaliyyəti və digər amillər.

Kredit təhlili məqsədi. Kredit tələbinin məqsədi borcalanın ödəmə gücünün olub-olmamasını və müqavilənin şərtlərini yerinə yetirməyi arzuladığını müəyyən etməkdir. Kredit strategiyası bankın ixtisaslaşması və konsentrasiya səviyyəsini balanslaşdırmaq və kredit əməliyyatları yalnız mərkəzi və ya filial ilə tətbiq etməkdir. strateji məsələlər həll edilməlidir.

Risqlərin idarə edilməsi sistemi bankın daxili audit şöbəsi tərəfindən müntəzəm olaraq qiymətləndirilməlidir və nəticələr Bankın Audit Komitəsinə təqdim edilməlidir.

Aktiv əməliyyatların əksəriyyəti kredit əməliyyatları üçün ayrılır. Hazırda kreditləşmənin əsas aspektlərindən biri ipoteka kreditidir. Maddi rifahın artırılmasının rolu inkar edilə bilməz. Daha da önəmlisi, faiz dərəcələrinin azaldılmasına diqqət etmək yaxşıdır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı

1. Bəşirov.A.R “Bank işi” Bakı,2007
2. İbrahimov Z. “Pul, kredit və banklar” Bakı, 2009
3. Abdullayev.Ş. və R.Əsgərova “Bank işi” Bakı,2010
4. Bağırov.M. “Bank işi” Bakı, 2003
5. Sadıqov E.M. “Bank əməliyyatları” Bakı, 2010.
6. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankının Hesabatları.
7. E.F.Cukov kredit Moskva, 1999
8. Cəfərli.H.A “İqtisadi təhlil” Bakı.2009.Dərslik
9. “Milli bankın normativ sənədləri və təlimatları”
10. Bağırov.M “Banklar və əməliyyatlar” Bakı.2003